

A tartalomból:

Schnabel László: Herzl — a történelem sodrában — I. Zangwill: Herzl (vers) — Dr. Roth Siegfried: A negyvenötéves „Judenstaat“ — Dr. Junger József: A zsidó renaissance-mozgalom állameszméje — Szilas Frida: Két vers — A „Judenstaat“ születése Herzl naplójának tükrében — Hirsch Márton: Mit mondott Herzl Tivadar a magyar zsidókról — Dr. Kohn Zoltán: Az Imit új Bibliája — Abádi Imre: Búcsú a maggidtól (elbeszélés) — Sós Endre: Gyertyánliget (vers) — Kecskeméti Mária: Sión leányaihoz (vers) — Mohácsi Jenő: A mainzi rabbi — Korein Dezső: Szombathelyi jó időkből — Új könyvek — Krónika és Szemle — 1 műmelléklet, 4 kép és 1 kotta.

HERZL ÉS JOVO

ZSIDÓ LAP

SZERKESZTI • ÉS • KIADJA

DR. PATAI JOZSEF

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó 15-én

Telefonszám:
111-901

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 pengő,

PERZSASZŐNYEGET

LEGMAGASABB ÁRON

VESZ STERNBERG

DOB-UTCA 2. TELEFON: 342-937

JÓ ÉS OLCSÓ

fa-függönytartók ♦ Képkerekezés

Széchenyiné, Bethlen Gábor-utca 7. Tel.: 224-720.

Karmel ארטה כשר Penzió Budapesten

VI., Andrásy-út 43 * Telefon 225-664
225-434

Villamos és autóbusz összeköttetés a város minden részébe

Elsőrendű családi penzió a város központjában, teljesen *ujonnan* berendezve. *Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, széptekvésű szobák folyó vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő konyha. Kívánatra diétikus ellátás. Figyelmes kiszolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. Előzetes szobafoglalás. Szíveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.*

ORTHODOX izr. szülők középiskolás vagy ipar-tanuló leányukat Budapesten legmegnyugtatóbban

ORTHODOX
izr. leányinternátusban

helyezhetik el. Minden tanulási lehetőség. Továbbképzés. Felvilágosít: Stern Magda tanárnő, Budapest, VII., Damjanich-u. 18. V. 9.

Használt férfi-, női ruhákért, fehérneműkért, szőnyegekért, zálogban lévő és minden tárgyért magas árat fizet

Nutovits, VIII., Népszínház-u. 26. T. 141-467
SZÖVETCSERE.

Takarékos családok
olcsón és jól vásárolhatnak

KLEIN ANTAL
divatházában Bpest, VII., Király-u. 49

Selymek, szövetek, vászonárúk.
Kelengyék, kötöttárúk és női konfekció

BARBIEN

késnélküli borotválópor

MINDENKIT MEGHÓDÍT

Kérjen árajánlatot!

BARBIEN VEGYIPAR, BUDAPEST VI., KIRÁLY-U. 30.
Telefon: 426-210



Visó Márkne

HÖLGYFODRÁSZ ÉS PARÓCKAKÉSZÍTŐ

Speciális hajmunkák. Tartós hullám.
Hajfestés szakemberrel

B U D A P E S T

Károly-körút 25, félem.
[Király-utcasarok]

Telefon: 330-693

K Á R P I T O S

munkát most is olcsón dolgoztathat.
Újat, javításokat. Egyes bútorok raktáron.

Sümegei és Müller

kárpitosoknál. VÖRÖSMARTY-UTCA 27.

Telefon: 421-251.

EZÜST

DÍSZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYAR, VII., KAZINCZY-UTCA 10.
TELEFON: 143-528

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: 457-159

MULTÉS JÖVŐ

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF

ZSIDÓ LAP

XXXI. ÉVF. 1941 AUGUSZTUS

SCHNABEL LÁSZLÓ:

HERZL — A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN

Kitaszítottágunkban és kilátástalan helyzetünk közepette társtalanabban és reménytelenebbül állanánk ama fenéges gondolat nélkül, amellyel *Herzl* Tivadar bennünket megajándékozott. A zsidó népiség egymást közelebb-hozó és az igazi zsidó testvéresülést megteremtő nagyszerűsége elviselhetőbbé teszi azt a tragédiát, amelynek folytán akarva-akaratlanul belekerültünk abba a zsidó sorsközösségbe, ahol immár együttesen menetelünk azon az úton, amit a történelem ennek a népnek megszabott. Törvényszerűségei vannak a történelemnek, amelyek egyaránt vonatkoznak mindenkire, azokra is, akik ez alól a törvényszerűség alól ki szeretnék magukat vonni. A történelemnek azonban nemcsak törvényei, hanem tanulságai is vannak, tanulságai, amelyek mellett nem szabad süket füllel és behunyt szemmel elhaladni. Nagy felfedezések és világot formáló rádöbbenések gyakran kis események reflektorában születnek meg, ha akad olyan férfiú, aki a kis események mögött megérzi a mély tartalmat, aki az események mögött látja az eseményeket mozgató dinamikus erőket és történelmi törvényszerűségeket. Az ilyen férfiak magukban hordják egy egész közösség problémáját, tragédiáját, az ilyen férfiakban integrálódnak egy egész nép vágyai, érzései, akarásai. Ilyen férfiú volt *Herzl* Tivadar is, aki megérezte a kis epizódok történelemformáló hatását, akiben az egyéni tragédia néptragédiává kondenzálódott, aki egy embernek a tragédiájából megértette egy egész népnek tragédiáját. Amikor végignézte *Dreyfuss* kapitány lefokozásának siralmas látványát és fülébe zúgott a tömegek üvöltése, akkor tudta, hogy mindaz, amit lát és mindaz, amit átél, nem csupán *Dreyfuss* személyének, hanem annak a népnek szól, amelynek *Dreyfuss* is tagja, de amelynek tagja ő is és az egyén megaláztatására irányuló törekvések az egész közösség megaláztatását, sárbarántását jelentik.

Azóta jó párat fordult a történelem kerekében az egyéni zsidó tragédiákból kollektív, népi tragédiák lettek. Ma már odáig fejlődött az antiszemitizmus őszintesége, hogy a zsidók iránti gyűlöletet nemcsak egyeseken, hanem az egész közösségen érezteti. Hol van azonban ennek a közösségnek *Herzl* Tivadar mértékével mért öntudata? Hol van ennek a közösségnek az a kíméletet nem ismerő helyszemlélete, hogy a kollektív népi tragédiából rádöbbenjen az egyén feladatára és az egyén teendőire, a tragédiából való kiveze-

tés útjára? *Herzl* Tivadarban integrálódott egy egész nép vágya és törekvése egy emberi életforma után, ő megérezte egy ember tragédiájából egy egész nép tragédiáját. *Herzl* Tivadarban meg volt a bátorság, hogy egy ember tragédiája nyomán levonja a nép minden tagjára és főleg saját magára a konzekvenciákat. *Herzl* Tivadar mert szakítani az ő megszokott és kétségen kívül biztos létet jelentő életével egy messzebbi, távolabbi cél elérése kedvéért. A ma zsidója azonban, amikor már saját maga is érzi a tragédiát, mikor már saját maga is részese annak a sorsfordulatnak, ami a zsidóságot az egész világon sújtja, még mindig nem tudott ráérezni a felelős zsidó cselekvés útjára.

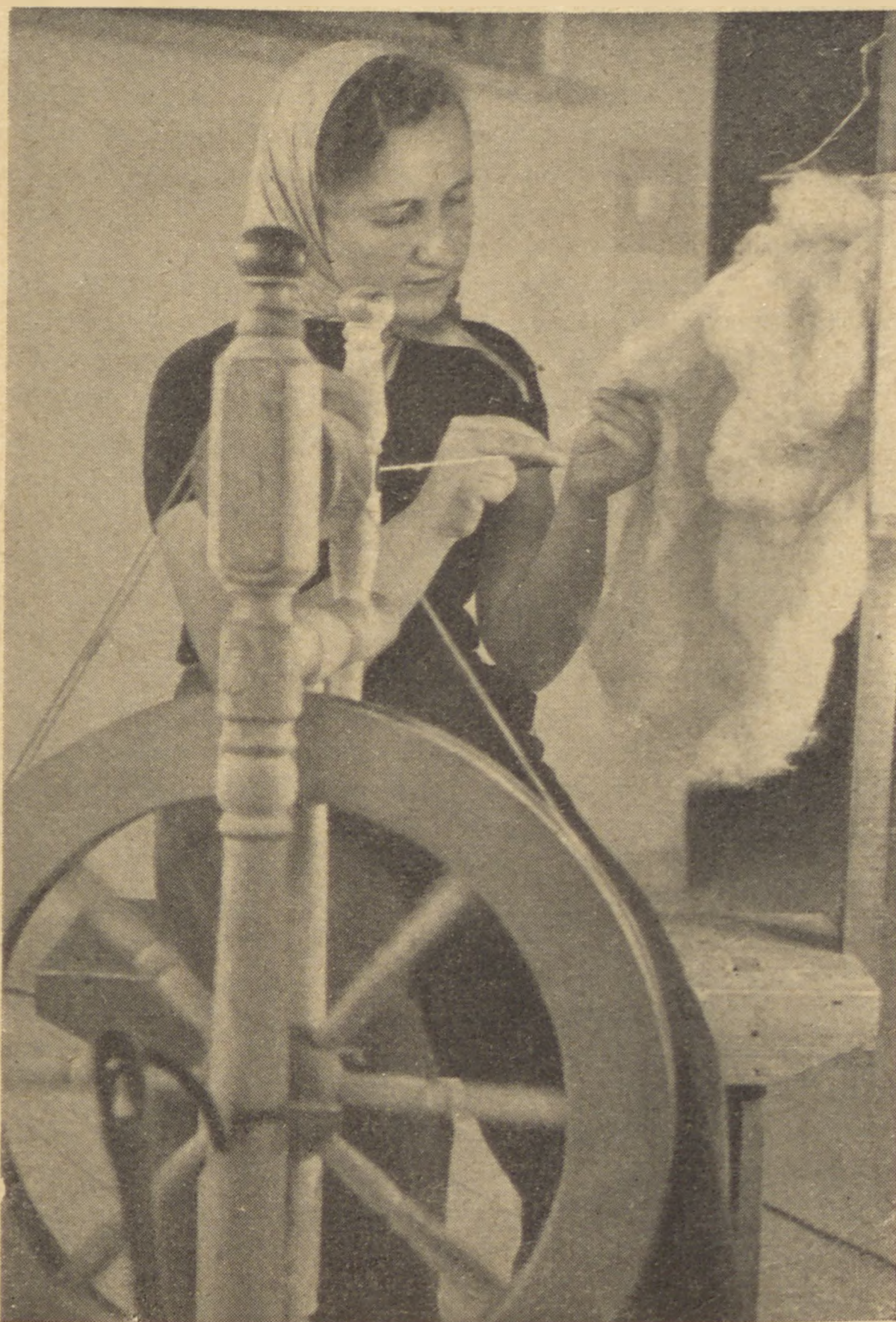
Zsidó sorslátók egész sora mutatott rá négy évtizeden keresztül azokra a végzetes hibákra, amelyeket a zsidóság pillanatnyi előnyök kedvéért egymásra halmoz, ahelyett hogy egy momentán hatásában talán gyengébben érvényesülő, de a távolabbi zsidó jövő kialakulásában kétségen kívül döntően ható, heroikus feladatnak beteljesítésére vállalkozott volna. Mert miként *Herzl* írja, az elsők, akik ezt a mozgalmat megindítják, aligha fogják láthatni annak dicsőségteljes befejezését. De már maga a megkezdés is magasztos büszkeséggel és a benső szabadság boldogságával tölti el valójukat. *Herzl* Tivadar jól tudta tehát, hogy az ő számára az elvetett mag nem hozhat gyümölcsöt, ő nem kívánt többet, mint azt, hogy ha tervei megvalósulnak, a zsidó nép vigye magával az ő csontjait is Erec Jisráelba.

Herzl Tivadar negyvenöt esztendővel ezelőtt mutatott rá azokra az igazságokra, amelyek a zsidóság életében kíméletlen törvényszerűséggel jelentkeznek, de megdöbbentő előrelátással rámutatott azokra a veszedelmekre is, amelyek a liberáliszmus mákonyának hatása alatt magát illúziókban ringató zsidóságot érik, ha nem lép a felelős cselekvés útjára. A cionizmus megtanította, illetve, meg kellett volna, hogy tanítsa a zsidó népet arra, hogy azok az irányok, amelyek a zsidóság kipusztítását vagy tönkretételét tűzik ki célul, nem állanak meg az országhatárok sorompóinál, hanem azon akadálytalanul áthatolnak, mert ezek a sorompók csak a bajok elől menekülő, hazátlanná tett zsidóknak állják az útját, de azt az irányt, amely elől a zsidó menekülni próbál, akadálytalanul beeresztik.

Herzl igaz próféta volt, mert megállapításai a zsidó nép helyzetéről és sorsáról nem a hízelgés hangjával, ha-

nem az elhivatottak hátorságával hangzottak el. És amiképpen az igaz próféták követelései nyomán a végső cél a küzdelem után mégis csak a boldog megnyugvás révje lesz, éppúgy *Herzl* követelései: a zsidó népnek önmagával szemben való kíméletlen őszintesége és ennek nyomán a tettek vállalása, végső fokon a probléma megoldásához vezet. A végső cél a Zsidó Állam. A cionizmus, amely az önámítás likvidálása: út a Zsidó Állam felé. *Herzl* álma azóta milliók álma lett és egy álom, amelyet milliók álmodnak, már önmagában véve is hatalom. A milliók álma pedig elindult a megvalósítás felé.

Mi tudjuk, hogy Palesztina nem jelenthet *minden* zsidó testvérünk számára hazát, de azt is tudjuk, hogy minden más törekvés, amely nem a zsidó népi gondolathoz való odaállásnak és a Zsidó Állam felépítésének jegyében igyekszik problémáit megoldani, esetleg megoldást jelenthet az egyének számára, de a zsidó nép számára sohasem. Az egyéni sors azonban elszakíthatatlan szálakkal van összekötve a közösség sorsával és a közösség vállalása lehet csak út a kibontakozás felé. Mi azt is tudjuk, hogy Palesztinában ma hatalmas nehézségekkel kell megküzdeni, azonban az országépítés minden korszakának meg voltak a maga politikai nehézségei és *Herzl* diplomáciai tevékenysége, működése során nem egyszer a maihoz hasonló súlyos problémák jelenthették látszólag az eszme meghiusulását. A zsidó országépítő akarás dinamikája és a zsidó országigénylés történelmi szükség- és törvényszerűsége azonban, amiképpen túlélte az eddigi politikai nehézségeket, át fogja vészelni aka-



A 20 éves „Wizo“ háztartási iskolájából Nachlat Jicchakban
(Gozbina felv.)

rattal és hittel a maiakat is. A cionizmus nem a statikus, hanem a dinamikus zsidóságnak a mozgalma. Mikor Jeruzsálem kapui előtt Vilmos császár fogadta *Herzl*t és azt kérdezte tőle, hogy ha a zsidók megkapják Palesztinát, ki fogja ezt a sívár, terméketlen területet lakhatóvá tenni, akkor *Herzl* Tivadar azt felelte: „*Wir, Juden*“ — „Mi zsidók“. Igen, mi zsidók, vállaltuk ezt a harcot, mert erre kötelez bennünket zsidóságunk és emberségünk egyaránt!

Herzl Tivadar életének két alkotása: a *Cionista Világszervezet* megteremtése és a *Zsidó Állam* alapjainak lerakása volt. A zsidókérdést nemzetközi kérdésnek fogta fel és hogy mennyire helyesek voltak meglátásai, azt éppen napjainkban látjuk, amikor a zsidókérdés valóban nemzetközi problémává lett és a hazátlan zsidó tömegek elhelyezése egy politikai állam határai között sem lehetséges. Eszmék, ideológiák a történelem sodrában elfakulnak, jelentőségüket veszítik. A cionista gondolat a történelem sodrából megizmosodva és megerősödve került ki. Az évtizedek múlása nemhogy gyengítette volna, hanem egyenesen megerősítette és nyilvánvalóvá tette az akkori elképzeléseket.

Herzl Tivadar azokról a fiatalokról beszélt, akik elől elzárultak az élet lehetőségei. A prófécia nemcsak beteljesedett, hanem a valóság még túl is tett a prófécian és ma már nemcsak a zsidó fiatalság, hanem szinte az egész zsidó közösség kétségbeesés közepette áll, sötét tanácstalanságban. *Herzl* ezelőtt negyven évvel csak a fiatalokra gondolt, azokra, akik akkor indultak el új élet felé. A történelem azonban „fiatalt“ csinált mindnyájunkból, mikor öregnek és ifjúnak, asszonynak és férfinak új világban új életet kell elkezdenie. Szolgálja ezt a megifjodást az új élet küszöbén *Herzl* Tivadar szelleme, adjanak az ő gondolatai hitet önmagunk és közösségünk megtalálására. Ifjodjon meg a zsidóság szellemiségében és a zsidó renaissance új szemléletet adó, dinamikus erejében. És azokat, akik itt maradnak és azokat, akik elindulnak Erec Jisrael felé, vagy tán messze idegenségbe, segítse a bennük újjászületett zsidóság ereje, a zsidó lélek elszántsága, a zsidó sors emelt fővel való, tudatos vállalása és segítse őket egy szemléletében megifjodott zsidó közösség megértő szeretete, új, boldogabb zsidó jövő felé.

I. ZANGWILL:

HERZL

*Jó herceg kínok hőse! Nem kevés áron fizetted meg szép álmoképed:
Vezére vére válthat meg csak népet,
Vezéri sors a megfeszítettés.*

Csak tested volt halandó. Mert nagy és szent lelked Judában tovább is éltet s a célra hajt, melyhez nem fér enyészet, mely — megváltásunk s újjáébredés.

Igy állsz előttünk, Vezérünk, hatalmas, még elbukásodban is diadalmas, halálodban is halhatatlanul.

Zászlód lobog, kürtöd szólít vadul — S mi felrivalgunk gyászunkban az égre: „Jeruzsálemben leszünk jövő évre!“

(G. Gerő László fordítása)

DR. ROTH SIEGFRIED: A NEGYVENÖT ÉVES „JUDENSTAAT“

„A zsidók, akik akarják, meg fogják teremteni államukat.“ (Herzl: *Judenstaat*.)

„A gondolat, amelyet ebben az iratban kifejték, ősrégi A zsidó állam felépítésének a gondolata ez.“ Ezekkel a szavakkal kezdte Herzl Tivadar röpiratát, amely felrázta a századforduló zsidó és nemzsidó világát, széleskörű vita tárgyává tette a zsidókérdést és megindította a szervezett cionista mozgalmat. Valóban a gondolat époly régen élt, amilyen régi a galut és még a szívekbe zárt, sokszor titkolt vágyódástól logikailag indokolt értelmi felismeréssé és programmá váló kifejeződése sem hiányzott Herzl „*Judenstaat*“-ja előtt. Herzl távoli vizekről jutott el a zsidókérdésig és így nem ismerte Pinsker brosuráját vagy *Achad Haam* és *Nathan Birnbaum* írásait, azonban az eredetiségnek ez az elismerése sem elegendő arra, hogy a primátus jogát azoktól elvitassuk. Különösen Pinsker „*Autoemancipáció*“-ja, amely már szintén a politikai cionizmus megfogalmazása, emlékeztet erősen Herzl írásaira; még a javasolt gyakorlati módszerekben is feltűnő az azonosság. Mégis egyedül Herzl „*Judenstaat*“-jának sikerült a cionista törekvéseket olyan formába önteni, hogy abból a zsidó nép politikai alanyisága és a palesztinai országépítésnek az a lendülete születhessék meg, amelyet ma a cionista mozgalom és annak alkotásai jelentenek.

Bizonyos, hogy ennek a ténynek okát nem annyira Herzl íásaiban, mint inkább egyéniségében, vezéri képességeiben és praktikus cselekvőkészségében kell keresnünk. Az ő működése révén a cionista gondolat az egész nép köztulajdonává vált. Nem hiába nevezi *Achad Haam* Pinskerrel „a politikai cionizmus törvényhozója“-val szemben Herzl-t az idea „apostolának“ és nem jog nélkül mondotta Ussiskin, hogy *Achad Haam*-tól kapta a cionista tant, de Herzl-től tanulta a cionista tettet.

Achad Haam kétségtelenül kritikának szánta, amikor a „*Judenstaat*“-ról így írt: „Herzl brosurája úgy tűnik fel nekem, mint *Pinsker* röpiratának átfordítása a proféták ősi nyelvezetéből a modern zsurnalisztika nyelvére.“ De ebben a kritikában benne van az értékelés és a siker magyarázata is. A zsidóság, különösen annak nyugati része, amely nélkül komoly politikai vagy telepítő munka elképzelhető sem volt, jobban értette a gyakorlat nyelvét, és a zsidó öntudat pinskeri koncepciójánál jobban reagált a zsidó anyagi nyomor tényére építő programjára.

Herzl „*Judenstaat*“-ja utópia, e műfajnak minden kellékével. Egészen a részletekig kidolgozza a megálmodott új világ képét, amelyet oly szépnek fest le, amilyenek ezt egy utópiától csak várhatjuk. *Pinskerrel* szemben, aki többször és kifejezetten utal a megvalósítás nehézségeire és nem titkolja, hogy generációknak kell elmúlniok, míg eljutunk a megoldáshoz, Herzl néhány évtizedre kontemplálja az országépítés idejét, sőt az „*Altneuland*“ hőse már a világtól való húszéves visszavonultság után felépülve találja a zsidó államot. Alig hihető, hogy Herzl, a gyakorlat embere ne látta volna ilyen grandiózus mű elé tornyosuló akadályok lehetőségét. Csakhogy az utópistáknak mindig legjellemzőbb sajátossága, hogy a látszólag elérhetetlen után törek-szenek és a kételkedőket époly kevéssé értik meg, mint azok őket; éppen ebben a határozott hitükben áll erejük és hatásuk. Herzl, a méltóságteljes és szabad ember, aki megvetette az élet bilincseit, hazugságait és szellemtelen üzletiségét, tökéletes világ utáni vágyódásában csak utópiát írha-

tott. Ezért, amikor most, negyvenöt év távlatából a tapasztalat próbakövével akarjuk a „*Judenstaat*“ értékét megállapítani, nem azt kell döntőnek tekintenünk, hogy mennyire valósultak meg egyes gyakorlati javaslatai, hanem az ideák szellemi hatásában kell a mű jelentőségét keresnünk. „Herzl történelmi szerepe nem abban áll, amit akart, hanem hogy akarta és hogyan akarta.“

*

Herzl koncepciójában a zsidó probléma megoldása csak nagy keretekben volt elképzelhető. „*A zsidókérdést világkérdéssé kell tennünk*“ — írja „*Judenstaat*“-jában és valóban, e probléma, amelyet eddig is az egész világ magáénak mondhatott, az általa megindított cionista mozgalom tevékenysége révén tudatosan lépett elő a történelem színpadára, követelve jogát a megoldásra. Herzl a „népek tanácsáról“ ír, amelynek foglalkoznia kell velünk és ezzel mintegy megálmodta a negyedszázaddal később megszületett Népszövetséget, amelynek bölcsőjénél ott volt a cionisták által vezetett zsidó békedelegáció, hogy a népek asztalánál hangot adjon a herzli kérésnek: „Adjanak nekünk szuverenitást a földkerekségnek egy darabján, mely megfelel igazolt népi szükségleteink kielégítésére; minden egyébről magunk fogunk gondoskodni.“

Herzl épügy, mint előtte *Pinsker* is, nem döntött a terület kérdésében. Mindketten Palesztinára vagy Dél-Amerikára gondoltak. Sokkal inkább a zsidók kérdésének megoldásából indultak ki, semhogy érezhették volna, hogy az alapvető probléma, a zsidóság kérdésének megoldása, csak a neki rendelt földön mehet végbe. A feleletet erre az alternatívára az *Uganda*-terv alkalmával végül is azok a keleti zsidó tömegek adták meg, akiknek éhségét Herzl a „távoli kalács“ helyett „gyorsan elérhető kenyérrel“ kívánta csillapítani. Heroikus magatartásuk és a zsidó szellem közelebbi megismerése később Herzlben is tisztázta a kérdést. Élete végén, a zsidó néphez intézett levelében ezt írja: „*Fellépésemkor csak Zsidó Állam-hívő voltam — ma már Chovev Cijon (Cion szerelmese) lettem.*“

Herzl részletesen kidolgozza terve megvalósításának gyakorlati módozatait. E célra két intézményt javasol: a *Society of Jews*-t, amely mint erkölcsi személy a nép politikai képviselőjét látná el és a *Jewish Company*-t, amelyet jogi személyiségnek képzel el, az áttelepítés anyagi problémáinak megoldására.

A *Society of Jews*-nak, mint a zsidó politikai aktivitás hordozójának elképzelése, Herzl egyik legnagyobb és legmaradandóbb alkotása. „*A Society of Jews a meginduló zsidó mozgalom központja... a zsidók új Mózes.*“ Eredeti elképzelés szerint — Herzl arisztokrata jellemének megfelelően — a *Society* nem demokratikus alapon épült volna fel. Konstituálásához még csak egy népgyűlés összehívását sem tartotta szükségesnek, „mert az csak sok szó-fecsérléssel jár.“ „Politikát felülről kell csinálni“ — írja. Tekintélyes angol személyiségek köréből alakult volna meg az a szerv, és ezekre bízta volna a *Society* tudományos és politikai feladatainak intézését. Csakhamar azonban Herzl-nek is találkoznia kellett a „nagy zsidó személyiségek“ közönyével. Így lett belőle, az arisztokrata-vezetés propagálójából, legdemokratikusabb intézményünknek, a *Cionista Kongresszusnak megalapítója*. Elképzelésének ez a változása csak előnyére szolgált a tervnek. Nem annyira azért, mintha egy ilyen személyiségekből álló testület — a részt-

vevők készségét feltételezve — nem volna alkotásokra képes. *Herzl* elképzelésében azonban a *Society* mint a zsidó állam magja szerepelt és mint ilyennek, túl kell emelkednie az *Alliance Isr. Univ.*, vagy más hasonló személyiségi testületek jelentőségén, amelyre pedig az eredeti terv szerint bizonyára kárhozzátva lett volna. De ezen túl, az arisztokratikus elgondolással szükségszerűen együttjárt a „gestor”-elmélet is, amely abban állott, hogy a zsidó nép élére ügyvivőt kell állítani, mert az „jelenleg a diaszpóra folytán akadályozva van abban, hogy politikai ügyeit maga vezesse.” Már pedig a zsidó megújulás csak úgy képzelhető el, hogyha a nép összes egyedei, nemcsak a kívándorlók, közvetlen kapcsolatba kerülnek a mozgalom és építés ügyével. A demokratikus *Cionista Szervezet*, a maga országos csoportjaival és az annak alapját képező *sékel*, megteremtette ezt a kapcsolatot és ezzel valóban magát a zsidó egyént tette az eszme hordozójává. Így vált valósággá a nagy herzli gondolat: a *Cionista Szervezetben* a zsidó államgondolat szellemi megtestesítője, a Kongresszusban pedig a zsidó nép politikai képviselője.

A másik intézmény, a *Jewish Company*, tisztán gazdasági jellegű feladatokkal van felruházva és megfelelő tőkével (*Herzl* egy milliárd márkára gondolt) üzleti vállalkozás módjára bonyolítaná le az áttelepítést. A *Jewish Company* likvidálja a galuti zsidó vagyonekat és az új területen magánjogi úton vásárolt új földet ad helyébe. E nagyszabású terv csak részben vált valósággá, egyrészt az egyes államok hozzájárulásának hiánya miatt. De az egész kolonizációs munka mégis hű maradt ehhez a koncepcióhoz. A nemzeti földvásárlás gondolatát a *Keren Kajemet Lejiszrael* (Zsidó Nemzeti Alap), illetve annak a földvásárlást ténylegesen intéző szerve, a „*Palestine Land Development Company*” (Palesztina Országfejlesztési Társaság), a telepítési feladatokat a „*Jewish Colonial Trust Ltd*” (Zsidó Telepítési Bank) és ennek leányvállalata, az *Anglo—Palestine Company*, a mai *Anglo—Palestine Bank* valósította meg, később pedig a *Keren Hajeszod* (Újjáépítési Alap) és az általa finanszírozott *General Mortgage Bank of Palestine* (Palesztinai Általános Jelzálog Intézet) csatlakozott hozzájuk. Mindezek az intézmények — amelyeknek alapítása még részben *Herzl* életére datálódik — nemzeti felajánlás útján szerzett tőkével és nemzeti irányítás alatt működnek. Csak egészen kis mértékben voltak realizálhatók *Herzlnak* a galut likvidációjára vonatkozó elgondolásai: a különböző országokban alakult likvidációs bankok és a *Havara*, a németországi zsidó vagyonek transzferálására alakult intézmény említhetők ebben a vonatkozásban.

Herzl a telepítési munka megkezdését a politikai biztonság, a *charter* elnyerésétől tette függővé. Ez az elgondolás vezette diplomáciai működésében, de ezért a felfogásáért érte legtöbb támadás is a mozgalmon belül. Fáradozásainak eredménytelenségét látva, megállapíthatjuk, hogy azoknak volt igaza, akik minden kockázatot vállalva, a telepítésnek bár kis mértékben, de azonnali megkezdése mellett foglaltak állást. Amikor a világháború végén a *Balfour-deklaráció*, majd a mandátum formájában elnyertük a *chartert*, ez csak azoknak a realitásoknak volt köszönhető, amelyeket *Herzl* ellenzése ellenére is megteremtettek volt Palesztinában. Igaz, *Herzl* abban bízott, hogy a népek átlátják a zsidó állam megvalósításából reájuk származó előnyöket és nem számított arra, hogy a zsidó politikát az észszerűség helyett a gyűlölet fogja irányítani.

Herzl államtervében kitér a szociális kérdésre is, amelyet összekapcsolt a nemzeti kérdéssel. Ebben a vonatkozásban is az Ígéret Földjét akarja megteremteni: hétórás munkanappal, magas munkabérekkel, munkasegélyekkel, egészséges munkáslakásokkal stb. A *cionista mozgalom* programjának azóta is elválaszthatatlan része egy egész-

séges társadalmi rend megteremtése. Az országépítés fejlődésével párhuzamosan nagy lépésekkel haladunk ebben az irányban is. A *kibucok* rendszere még túlment *Herzlnak* a közös településekre és kölcsönös gazdasági segítségre vonatkozó elképzelésén. A telepek modern, higiénikus építkezései *Herzl* munkáslakásait varázsolják elénk. Megteremtődtek a legfontosabb szociális intézmények, mint betegsegélyezés, munkaközvetítés, szociális segélyezés stb. *Herzl* elképzelésében a kollektívizmus csak ott szerepel, ahol ezt a feladatok súlya megköveteli. A magánvállalkozásnak az irányított telepítés keretében is helyet kíván biztosítani, amint hogy a valóságban is behizonyosodott a magántőke fontos szerepe az országépítésben.

Teljességgel hiányoljuk viszont a „*Judenstaat*”-ban a nagy terv megvalósításához szükséges emberanyag és az emberek produktivizálása és zsidó sajátossága kérdésének figyelembevételét. Az országépítés során behizonyosodott, hogy a diaszpórában szétszórt zsidók összegyűjtésével egyenlően nehéz, de egyenlő fontosságú probléma az egyes egyének fizikai és szellemi értelemben való előkészítése, újjáalakítása. A gazdasági felkészülés szükségességének elhanyagolásából erednek *Herzl* hamis elképzelései a kolonizáció tempójáról és Amerika betelepítésével vont téves párhuzamai, megfélekedzvéen arról, hogy ott nem egy felkészületlen néptömeg és egy otthontalan kultúra gyűjtőhelyének megteremtéséről volt szó. Helyenként utal ugyan arra, hogy az embereket munkásokká kell nevelni, de a mezőgazdasági telepítés és a zsidó parasztság szükségességéről még ebben a vonatkozásban sem tesz említést. Ugyanily érzéketlenül halad el a kulturális kérdés mellett. Nem ismerte a zsidóságot, távol állott a zsidó lélek kettősségének problémájától és az egész kérdést könnyedén azzal vélte elintézni, hogy „odaát is azok maradunk, akik most vagyunk”. A *cionista* munka negyvenöt éve túlhaladt a koncepció mechanikus formáján. A zsidóságukban valóban termékeny elemek az építés értelmét és jogosultságának alapját elsősorban éppen a népnek a földhöz és sajátos népiségéhez való visszavezetésében találták. *A zsidó paraszt által megművelt föld, a héber kultúrával zsidóvá átitatott ország nagyobb biztosítéka a zsidó állameszme egykori megvalósulásának, mint minden papirosjog.*

És ha most, a negyvenöt éves „*Judenstaat*” olvasásakor megkérdezzük: hol marad a *Zsidó Állam*? — a feleletet abban a mottóban találjuk, melyet e tanulmány elejére helyeztünk és amely az egész herzli elgondolásnak is mozgató ereje. *A terv életrekeltéséhez a zsidó nép őszinte és egységes akaratára van szükség.* Ennek értékelésében tévedett *Herzl*. Önmagából indult ki a világ megítélésénél; azt hitte, hogy minden zsidóban a lealacsonyítás elleni lázadás acélos ereje és az áldozatra kész önzetlenség lelkesítő hevülete él. Ehelyett Nyugaton az idegen népekbe és azok gazdaságába kapaszkodókkal, Keleten a mindennapos zsidó nyomor megtörtjeivel, mindenütt a tunyaság és kényelem filozófusaival kellett találkoznia.

*

Negyvenöt év hatalmas távlat egy irodalmi mű aktualitása szempontjából. De az eszme történelmi örökérvényűségét nem érintette az idő. A zsidó akarat felébredése ma időszerűbb, mint valaha. Mert a profécia másik része, a nem-akarók szenvedésteli pusztulása közben már-már megérdemelt valósággá vált. Elmondhatjuk Hölderlinnel: „*Egy nép, amelyben szellem és nagyság nem tud szellemet és nagyságot teremteni, már nem érdemli meg, hogy ember számba vegyék, nincs joga többé, és pusztá babona, ha ilyen akarat nélküli hullának még tiszteletet adnak.*”

DR. JUNGER JÓZSEF:

A ZSIDÓ RENAISSANCE-MOZGALOM ÁLLAMESZMÉJE

— A „Judenstaat“ megjelenésének 45. évfordulójára —

Évszázadokon át volt a gheetto szenvedőinek vigasztaló reménysége, bizodalma, hő vágyainak tárgya a Cionba való visszatérés, és a könyv népénél egy könyvnek kellett jönnie, hogy ezt a sokszázados reménykedést, vágyakozást, remegő óhajtást egyetlen nagy, történelemformáló akarat aktív egységébe integrálja. Ez a könyv *Herzl* Tivadar „*Judenstaat*“-ja volt. E könyvnek a megjelenése datálja a modern zsidóság nagy önsegítő mozgalmanak, a cionizmusnak a fellépését. A címe is már szimbolikusan jelzi, hogy mi az a cél, ami felé a cionista mozgalomban önmagára eszmélő, újjászülető zsidóság tette készen, cselekvő lendülettel megindult.

Jól tudjuk, hogy a részletekben sok minden másképpen alakult, mint azt *Herzl* könyve felvázolta. *Max Nordau* helyesen írta, hogy a „*Judenstaat*“ nem programja, csak kiindulópontja lett a zsidó renaissance-nak, de ez mivel sem csökkenti nagy történelmi jelentőségét. A részletek konkrét tartalmát illetően talán sok tekintetben túlhaladt az idő *Herzl* elgondolásain (bár ez is sokkal kisebb mértékben történt, mint azt általában hirdetni szokták), de e részletmegnyilatkozásokból, a detailokra vonatkozó tervek-ből mégis kirajzolódott — a konkrét tartalmakon túl is — egy maradandó alkotás: az új zsidó állameszme. *Majmuni óta először nyilvánult meg Herzl-en keresztül a zsidó szellem, a zsidó gondolkodás folytonosságában ható szellem, hogy mit lát az államban, mi a felfogása az állam lényegéről, mivoltáról.* Új, egyéni állameszme bontakozott ki a „*Judenstaat*“-ból, amely azután a herzli szuggesztíó hatása alatt az egész zsidó renaissance-mozgalom sajátos állameszméje lett. Így tehát, ha a cionizmusnak a ténylegességen túlemelkedő államszemléletét akarjuk megismerni, akkor azt elsősorban *Herzl* könyve alapján kell megtennünk.

Herzl, amint azt maga is hangsúlyozta, nem szakmai jogászok, államtudósok, hanem a nagyközönség számára írta könyvét s ezért nem is a tudomány szigorú, exakt terminus technikusait használta, hanem a publicista lendületével fogalmazott, hogy terve érdekében olvasóit felriassza és átárassza beléjük is a lelkében égő lelkesedést. Talán ez a stílus okozta, hogy a „*Judenstaat*“ állameszméje mindeztideig nem vonta magára még zsidó tudományos köröknek sem a figyelmét s mindeztideig nem nyerte el azt a tudományos méltánylást, amit egyéni és eredeti voltánál fogva megilletné. Csak politikai-publicisztikai jelentőséget és fontosságot tulajdonítottak a „*Judenstaat*“-nak, holott megvan a maga sajátos tudományos értéke is. Amit csak akkor méltányolhatunk eléggé, ha az államelmélet korabeli általános helyzetét vesszük szemügyre.

Herzl, mint tudjuk, terve előadásánál abból indult ki, hogy „adatok nekünk szuverenitást a földkerekségnek egy, a mi igazolt népi szükségleteinknek megfelelő darabján!“ (A „*Judenstaat*“ ugyanis még nem szögezi le magát határozottan Palesztina mellé. Ezt csak az események szükség-szerű logikája és a dolgok mind mélyebbre ható átgondolása hozta meg *Herzl*-nél.) Ez a mondat mintha a XIX. század uralkodó államszervező elvét, a nemzeti elvet visszahangozná a fülünkbe, melyet a század egyik legnagyobb-

hatású államteoretikusa, *Mancini* úgy formulázott meg, hogy „minden nemzetnek a maga államát“. Ez az elv általánosan uralkodott elméletben és gyakorlatban s még a mult világháborút befejező páriszkörnyéki békék is ennek alapján készültek. (S innen vezethető a legtöbb hibájuk is.)

Ebből az elvből fontos az, hogy a XIX. század fejlődésében a nemzet és állam fogalma a legszorosabban összekapcsolódik. Az uralkodó felfogás szerint éppen azzal emelkedik egy nép a nemzet szintjére, hogy államot alkot. „Nemzet: az öntudatos, személyi létre emelkedett nép, mely öntudatának, sajátos emberi voltának megfelelően akarni is képes. Mivel pedig az akarat abban nyilvánul, hogy a nép önerejéből megélni tud, vagyis államalkotásban érvényesül, ennél fogva állami lét nélkül nemzet nem képzelhető“ — írja, a felfogásra jellemzően, *Concha*. Ez a tan később, főképpen a mintául szolgáló francia fejlődés hatása alatt, oda vezetett, hogy valami mitikus átlényegülési tannal a nemzetet és az államot teljesen azonosították. *Kuncz* Ignác magyar tudós a mult században sokat forgatott „Nemzet-állam tankönyvé“-ben már azt fejtegeti — hűen visszaadva az uralkodó áramlatot —, hogy a nemzetállam azt jelenti, hogy az állam maga a nemzet, az államalany maga a nemzetalany, az állam maga a nép, mint szuverén etikai egyéniség. A nemzetállam az államilag szabad nemzet. Ilyen felfogásoknak azután az lett a természetes következménye, hogy azokat a metafórákat, melyeket a nemzet — mint az azt alkotó egyedek feje fölé emelkedő, szuperindividuális kö-



A *Judenstaat* első kiadásának címlapja

zösség — mivoltának a megértésére felhasználtak, most az államra is átvitték, sőt ott még inkább szó szerint vették. Az államban is emberi közösséget láttak elsősorban s számára az egyes személyiségektől különálló, sőt rajtuk felülálló sajátos, öntörvényű létet tulajdonítottak. Az állam és az egyes polgár között kölcsönhatás van, de önálló lény mind a kettő. E gondolatok jegyében alakul ki a XIX. század két uralkodó elmélete az állam mivoltáról, az organikus és a személyiségi elmélet, melyek különben érdemben keveset különböznek egymástól. Lényegében mind a kettő szerint az állam önálló személyiség (illetve organizmus). életét öntudatos akarással és cselekvéssel fejti ki. Van külön létéről tudata, öntudata, mellyel magát a hasonlótól, de tagjaitól is megkülönbözteti. Van önálló akarata, mely különbözik tagjai akaratától. Nem a tagok akaratának a summája, hanem egy azokkal szemben önálló akarat, amint az állam maga is más és több, mint az állampolgárok számának összege. Az államot így lényegében a tagjaitól teljesen elkülönülő, önálló személynek (organizmusnak) tűntetve fel, már csak egy lépés volt az állam-mítosz betetőzéséhez, (amely mögött az osztályérdek természetesen pontosan kitapintható), az állam öncélúságának a meghirdetése. Waitz német jogász vont a először ezt a konzekvenciát s azóta az állam öncélúsága, kapcsolatosan a korlátlan szuverenitás teóriájával, szilárd dogmájává merevült az uralkodó felfogásnak.

A „Judenstaat“ állameszméje egész más régiókba vezet. Herzl nem öncélt látott az államban, nem valami mítikus átlényegülési elméletből vezeti le keletkezését, hanem megállapítja, hogy „az állam egy népnek a létért való küzdelme által keletkezik“. A népösszesség, a nemzeti közösség létesít tehát az államban a maga számára egy szervezetet, szerveknek egy összefüggő sorozatát, melynek segítségével megvívja a maga létharcát. Az állam tehát nem öncél, hanem csupán eszköz, apparátus a nemzet kezében s nem él a polgárok feje fölött különvált, önálló életet. A nemzet nem olvad fel benne, az állam maga nem válik közösséggé, hanem megmarad a nép, a nemzet funkciójának, illetve a funkciója hordozójának.

Herzl egy — a magánjogból vett — analógiával világítja meg az állam és nemzet viszonyát s ezen keresztül az állam lényegét. Ezt a viszonyt szerinte a *negotiorum gestio* római jogból eredő intézménye fejezi ki. A polgárok összességét a *dominus negotiorum*-nak, az államot pedig a *gestor*-nak lehet tekinteni, aki a polgárok ügyeit egy magasabb szükségszerűségről eredő megbízás alapján a polgárság javára viszi. Az állam tehát tulajdonképpen alá van rendelve a nemzetnek, *quasi ex contractu* felelősséggel tartozik neki.

A herzli állameszme tehát leszállítja az államot mítikus magasságából. Függetleníti a nemzet fogalmától és alárendelt eszköz mivoltában látja meg a lényegét. Nem öncél az állam, mely az alkotó egyedektől külön életet él, hanem azok javára szolgáló apparátus. Logikusan következik ebből az állam hatalmi körének megfelelő, az állam lényegéből folyó korlátozása. A herzli államgondolat kétségtelenül messze áll az államtotalitás gondolatától, ami lényegében az állam öncélúságának a XX. századbeli kifejeződése.

Herzl tehát a zseni intuíciójával — ha nem is mindig és legszerencsésebb terminológiával — emancipálta magát a korabeli uralkodó állameszmélektől, (amelyek tulajdonképpen még ma is dominálnak), s az adott konkrét államberendezéseken túl meg tudta látni az állam örök lényegét.

Ebben rejlik önálló értéke. Mert politikai szempontok el is homályosíthatják ezt a felismerést, de kétséget nem szenvedhet, hogy az, ami az állam történelmi fenoménjében időtlen, ami az állam „a priori“ fogalma, ami az államnak, mint a társadalom egy jelenségének a lényege, az kétségtelen az apparátus, eszköz mivolta, ami rajta túl fekvő célok szolgálatába állítja. A „Judenstaat“ néhány fejezete igen érdekesen viszi keresztül részletelgondolásokban is ezt az eszközi állameszmét, azonban, sajnos, nincs helyünk arra, hogy ezzel itt most bővebben foglalkozzunk.

Befejezésül még csak arra kívánunk rámutatni, hogy az államnak mint eszköznek s nem mint öncélú entitásnak való tekintése felel meg az ősi zsidó államgondolkodásnak is. Graetz szerint a zsidóság egyenesen ennek az államfelfogásának köszönhetette, hogy a zsidó állam összeomlása nem vonta maga után a zsidó nép megsemmisülését is. Az ősi zsidó államfelfogásban sem azonosult a nép, a nemzet az állammal, az utóbbi csak egy funkciója volt a nép életének, csupán annak szolgálatára rendelt apparátus. Herzl tehát — ha ösztönösen is — ezt az állameszmétet formulázta meg újra, a változott viszonyok számára, s így a zsidó renaissance állameszméjében a legtisztább, a klasszikus zsidó népi szellem támad fel s keres érvényesülést.

SZILAS FRIDA: KÉT VERS

KÖNYÖRGÉS

*Csak egyszer tégy csodát Istenem!
Add nekünk koronád legszebbik ékét...
Nem hatalmat, kincset kérek én,
Csak meggyötört szívünkbe mennyei békét!
Hogy derüsen viseljük sorsunkat,
Mit hatalmad törvénnyel ránk mért,
Ne törjünk ellened lázadó szavakkal,
Ne kérjük pogányul: „Mért... mért?“
Békét, könyörgöm, köss velünk békét,
Mely Néked is, Uram, legszebbik éked,
S ha kínban gyötrődünk ostorod alatt:
Engedd, hogy meg tudjuk köszönni Néked.*

TESTVÉR

*Országút árva, magányos fája,
Nincs, aki gondot viselne rája,
Sem rideg télben... sem forró nyárba...
Arnyékát, gyümölcsét két kezével adja!
Akárki fia jön, vagy akárki atyja:
Aldásdús javait ő meg nem tagadja!
Éhezők, szomjazók durva kézzel tépik!
Gyenge hajló ágát cseppet sem kimélik,
Ugy tudják, ezt számon tőlük úgy sem kérik.
S lombhullajtás után tördelik az ágát!
Csipős téli szélben meleget is Ő ad,
Meleget is Ő ad...
S új tavaszban — újra leülnek alája!
— — — — —
Édes egy testvérem: Isten élő fája...!*

A „JUDENSTAAT“ SZÜLETÉSE HERZL NAPLÓJÁNAK TÜKRÉBEN

A zsidókérdés zsidó állammal való megoldásának látomása felmerül Herzl lelkében. És mégis nem szelíd terv, amely elől ki lehetne térnie, amelyet félre lehetne dobni, hanem tette és írásra kényszerítő erő.

Herzl ezt nagyon jól érzi „Judenstaat“-ja írása közben. 1895 június 12-én írja naplójába:

— *Kidolgozom a tervet? Nem! A terv alakít engem.*

Nincs már számára szelíd alternatíva. Fél, hogy örültnek fogják tartani, ha megírja a *Zsidó Állam* tervét, de tudja: beleőrülne, ha nem írná meg, oly heves benne a közlés kényszere.

Naplója e vívódásoknak érdekes és megrendítő tükre.

1895 májusában kezdi meg önvallomásait. „Pünkösdi táján“, ez az első bejegyzés időmegjelölése. Ez mutatja, hogy írója a tradícióhoz hű zsidóságtól messze került ember, akinek naptárában már a külső világ ünnepei jelentenek cezurát.

— *Egy idő óta nagyjelentőségű művön dolgozom. Nem tudom, keresztülviszem-e. Hatalmas álomnak látszik. Napok és hetek óta teljesen betölt, lényem öntudatlan rétegeibe is behatol, mindenüvé elkísér, mindennapi beszélgetésem felett lebeg, vállam mögül apró ujságírói munkámba is beleszól, zavar és mámorosít. Mi lesz belőle — ma még nem sejtetem... Azt érzem, hogy fel kell jegyezmem — ha nem az emberek számára, hát magamnak, későbbi gyönyörködésül és elmélkedésül. Amin most dolgozom, az messzi túlnő a kis ujságíró élményein. Milyen álmok, gondolatok, levelek, találkozások, tettek áramlanak rajtam keresztül! Milyen csalódások, ha nem lesz belőlük semmi és milyen féltelmetes harcokra kerül sor, ha megvalósulnak...*

— *Beláttam „az antiszemitizmus leküzdésére“ szolgáló törekvések hiábavalóságát. Papirosra rögzített szavatokkal, vagy társasági összejövetelekkel semmit sem lehet elene tenni... Az antiszemitizmus megnőtt, tovább növekszik — és vele fejlődöm én is.*

A cselekvés kényszere a világ nagyjai felé fordítja Herzl figyelmét. Azok felé, akiknek megvannak a Zsidó Állam alapításához szükséges eszközei. Hamarosan belekerül a naplóba egy Hirsch báróhoz intézett levél fogalmazványa. A levél tanúsítja, hogy a nagy koncepció átfogó, embermentő és emberi méltóságot szabadsággal visszaadó tartalma már megérzett Herzl agyában. Jellemző két mondat:

— *Ön eddig csak filantróp volt. Meg akarom Önnek mutatni az utat, amelyen többé válhatik.* (Május 24.)

Majd népére gondol. A népre, melyet fel kell szabadítani s amely állértékekkel igyekszik pótolni az elveszített külső-belső szabadságot.

Lépten-nyomon tapasztalnia kell, hogy népe hátoratlan.

— *Tegnap egy bécsi házaspárral voltam együtt. Az antiszemitizmusra tereltem a szót.*

A férfi új Bertalan-éjszakát vár. Az asszony azt hiszi, a helyzet már nem is lehet rosszabb. Azon veszekedtek, hogy jó-e vagy rossz, hogy Lueger bécsi polgármesterré választását nem hagyták jóvá. Ernyedtségükkel egészen elbátortalanítottak. Nem sejtik, de úgy van: gettótermészet mind a kettő, csendesek, derekak, félénkek.

A legtöbben ilyenek. Vajjon megértik-e majd a szabadságra és emberréválásra hívó szót?

Búcsúzáskor egészen kedvetlen voltam. Megint úgy tünt, hogy bolondság a tervem.

De azt mondtam magamnak: elkezdtem és folytatom is... (Június 8.)

Herzl egy pillanatra önmagára tekint. Önmagára, aki életformája és kenyérkeresete szerint ujságíró, de életének tartalma szerint már a próféták ég- és földközötti elemében hordozza az eszmét és emberi magányát. Új, megkönnyebíto magatartást keres nehéz helyzetében.

— *Óvnom kell magamat a túlbecsüléstől, gögtől és bolondságoktól, ha sikerül. Ha nem sikerül, segít az irodalom: az egésznek terhét kiírom lelkemből.* (Június 8.)

A jövődő élet apróságait kiszínezi. Önmagának is, meg a nép számára is. Tudja, hogy a színes részletek menyire megragadják a tömeget.

— *A zászló jut eszembe. Talán fehér legyen, hét arany csillaggal. A fehér mező új, tiszta életünket jelképezi, a csillagok a munka óráit. A munka jegyében vonulunk az Ígéret Földjére.* (Június 14.)

A röpirat kidolgozása közben kétség és önteltség váltakoznak Herzl lelkében.

— *Egy egész élet nem lesz elég mindennek a megvalósítására... De szellemi hagyatékot hagyok hátra... Azt hiszem, az emberiség legnagyobb jótévői között fognak emlegetni. Vagy ez a védekezés már nagyzási téboly?* (Jún. 6.)

Herzlnak nem sikerült Hirsch bárót terve számára megnyernie. Keserű levelet ír neki. A levél negatív megállapításain átesillan, hogy Herzl milyen pozitíven és méltóság-teljesen tekinti népe ügyét. A levél néhány mondata:

— *Az Önről elterjedt legenda nyilván téves. Ön a zsidó ügyet sportnak tekinti. Ahogy lóversenyen játszik, úgy telepít zsidókat. Ez ellen a leghatározottabban tiltakozom. A zsidó nem játékszer. Nem, nem. Önt nem fogja meg a dolog nagyszerűsége.* (Július 27.)

Fejlegyzéseiben ezidőtájt még állandóan a zsidókról, a zsidóügyről, az ügyről beszél. Későbbi fejlődés, amikor ez a megjelölésbeli távolság is eltűnik és már csak „a mi ügyünk“ néven emlegeti Herzl a zsidóügyet. Ekkor már személyes sorsa teljesen egybeforrott népe jövődő sorsával.

Herzl a következő hetek és hónapok alatt persze folyton levelez, tájékoztat, tárgyal, zsidókkal és nem-zsidókkal ismerteti a zsidókérdés nyilvánvaló megoldásának tervét. Híre jár, hogy elkészült a *Zsidó Állam* tervének írásba-foglalása. Herzl közzétenni készül röpiratát. „Minden önálló politikai tevékenységtől elszokott zsidó testvéreink — különösen a bécsi zsidóheccek után — félnek ettől a szokatlan és szókimondó zsidó állásfoglalástól.“ Ők még azt hitték, hogy ez fokozhatná az antiszemitizmust. És zsidók igyekeznek lebeszélni Herzlt a „Judenstaat“ nyilvánossághozásától.

Herzl messzibb lát. Megjelenteti művét.

1896 február 14-ről való a naplóbejegyzés:

— *Ma este megkaptam az én 500 példányomat. Amikor a köteget a szobámba hordattam, mély megrendülést éreztem. Ez a röpiratcsomó a döntést jelképezi. Talán életem egész iránya megváltozik.*

És egy hónap múlva — Herzl mindössze harminchat éves — jelentkezik az első orvosi figyelmeztetés:

— *Dr. Beck, szüleim régi házi-orvosa megvizsgált és izgalmak-okozta szívbajt állapított meg. Nem érti, miért fáradozom a zsidóüggyel. És azok a zsidók se értik, akikkel találkozok.* (Március 17.)

De Herzl ügyet sem vet a figyelmeztetésre. Mert már egyre több zsidó érti. És nem köteles önmaga egészségére vigyázni az, aki népe gyógyulásának orvosa. (Dr. fr. s.)

MIT MONDOTT HERZL TIVADAR A MAGYAR ZSIDÓKRÓL

Lapozom az „Egyenlőség“ régi évfolyamait. Az 1904. évnél tartok. Szinte káprázik a szemem: annyi fény, nyugalom és jólét az országban és annyi alkotó gazdasági és kulturális munka, duzzadó életkedv és bizalom a zsidóságban. Igazi békeidők. Mindössze harminchét év telt el azóta, mindössze egy emberöltőnyi idő s mégis mily kimondhatatlan nagy változás. Az emberek, a zsidó közéletben szereplő személyek a mostaniak szülői, vagy részben már a maiak, de fiatalon, több hittel, lelkes hevülettel, a zsidóság iránti mélyszéles ragaszkodással. Akkor is voltak problémák. Tiszaeszlár hullámai már elültek, de volt antiszemitizmus, különösen az „Alkotmány“ című néppárti lap hasábjain kapott hangot a zsidógyűlölet szenvedélye. Ám mennyire más formában! Szinte mosolyognunk kell, hogy akkoriban rettenetesen fel volt háborodva a zsidó sajtó amiatt, hogy Szemere Miklós a lövészegyletbe nem akart zsidókat felvenni... A zsidóság minden erejével belekapcsolódott a virágzó ország építő munkájának lendületébe és egyben buzgón fejlesztette saját intézményeit. A zsidóság egész lényét leköti a belső megerősödés, az ország felvirágoztatása és különösen a magyarsággal való egybeolvadás utáni forró vágy és ennek az igyekezetnek őszinteségét a legfelsőbb helyeken is elismerik. Akkoriban történik a legtöbb bárósítás, nemességadományozás, kitüntetés... Akkor közölte az „Egyenlőség“, hogy a pesti hitközségben bekebelezett

tagok között van 78 nemes, 2 báró, 5 főrend, 1 korona-ügyész, 3 kuriai bíró, 3 miniszteri tanácsos, 5 udvari tanácsos, mindannyi „méltóságos úr“. A 48-as eszmék testet öltöttek s a zsidóság igazi hálával gondol azok szellemi hordozóira. Annál nagyobb fájdalommal siratja Jókai Mórnak ez év májusában bekövetkezett halálát. Kiss Arnold írja róla: „A szabadelvű eszméknek dicsőségesebb bajnoka nálánál soha nem támadt. Az ő ragyogó szellemén a türelmetlenségnek egyetlen porszeme sem tapadt.“

Persze, a derült égen sötét felhők is vonulnak. Keletről a kisenevi vérengzés hullámai még izgalomban tartják a kedélyeket. Segélyakciót szerveznek, cikkeznek, ezzel a dolog el is van intézve. Nyugat felől a Dreyfuss-ügy utórezgése zavarják meg a nyugodt felekezeti élet békés csendjét. Erről is cikkeznek. Sokkal nagyobb azonban Herzl Tivadar fellépésének visszhangja az országban. Szabolcsi Miksa minden tudását és tehetségét veti harcba a cionizmus ellen. Egyenesen hazaárulásnak bélyegzi. Maró gúnnyal regisztrál minden cionista megmozdulást és szinte bástyafallal szeretné körülvenni a magyar zsidóságot, nehogy a cionizmus ide behatolhasson. Herzl személye és mozgalma különben megbecsülésre és megértésre talál, csak magyarországi vonatkozásban nem. Azért, mikor Herzl 1904-ben meghalt, maga Szabolcsi Miksa igen meleg szavakkal emlékezik meg róla és az alkalommal leközi Herzl Tivadarnál tett látogatása során folytatott beszélgetés történetét. A politikai cionizmusnak Magyarországon való terjesztése körül folyt a szó. Szabolcsi, persze, lelkesen hangoztatta a magyar zsidók tántoríthatatlan hazafiságát, kijelentvén: „magyarok vagyunk, mert szívünk, érzésünk magyar, mert mások nem lehetünk, mert mások lenni nem akarunk“. És felteszi Herzl-nek a kérdést: „Hogy akar Ön ezzel a mélyszéles hazaszeretettel egy új nemzetiségi eszmét összeegyeztetni?“ Erre Herzl azt felelte: „Ezt én Magyarországon nem is akarom. Magyarországon nem forszírozom.“ Mikor Szabolcsi azt kérdezte, hogy megírhatja-e ezt a kijelentést, Herzl azt felelte: „Sőt kérem, de írja meg megokolásomat is. Magyarországon — így szólt — nemsokára olyan antiszemitizmust kapnak, hogy a mienk mellette meg sem kottyán. Ha én már most forszíroznám ott a politikai cionizmust, azt mondanák, hogy az antiszemitizmust a cionizmus idézte föl. Azt én nem akarom. Ugyis a mieink lesznek önök, magyar zsidók, az antiszemitizmus majd karjainkba hajtja önöket.“ Szabolcsit megrendítette ez a határozott jóslat, de a maga módja szerint tiltakozott ellene. Az idők az egész világon és minden vonalon nagy és mélyreható változásokat hoztak. A megingathatatlan hitt állapotok szinte máról-holnapra megszűntek, különösen a zsidók jogi helyzete, gazdasági elhelyezkedése tekintetében. A „nagy álmodozó“-nak bélyegzett Herzl bölcs elgondolásai, sajnos, rideg realitásoknak bizonyultak; a zsidóság keserű tapasztalatai majdnem az egész vonalon igazolták Herzl meglátásait. A magyar zsidók boldog korszakát is felváltotta a bizonytalanság, a legközelebbi jövőért való rettegés és a kiszolgáltatottság nem várt állapota, és ez a változás a magyar zsidók lelkületére, szellemi beállítására is mély hatást gyakorol. Abban a rettenetes lelki válságban, amelyen ma a magyar zsidóság átmege, a cionizmus szilárd önbizalmat, hitet és reményt jelent. Nem csoda tehát, ha a magyar zsidóság logikus következetességgel egyre nagyobb mértékben kapcsolódik bele az Erec Izrael felépítésére irányuló munka mozgalmába és annak céljait immár minden erejével előmozdítja.

Hirsch Márton

JOH RIBAUN...

Feljegyzés: dr Kohn Zoltán
Feldolgozás: Budai Pál

I. *Joh-ri-baun o-lám vö-*

II. *ol-má-jó ol-má-jó Joh-ri-baun o-lám vö-*

ol-má-jó aní hu má-l-kó me-lech me-lech má-l-chá-jó

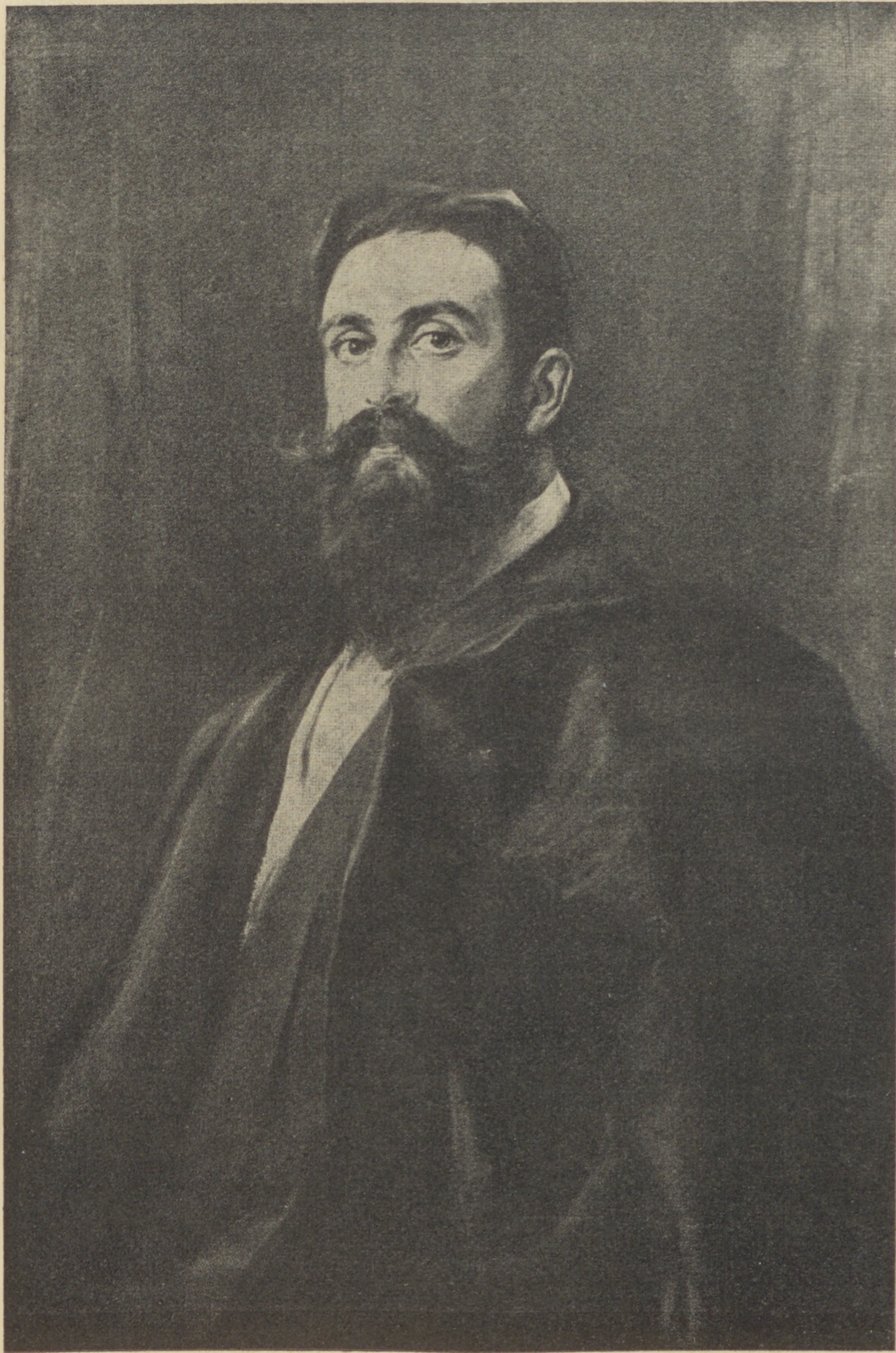
ol-má-jó ol-má-jó ol-má-jó ol-má-jó

vá-jó Joh-ri-baun o-lám vö-ol-má-jó ol-má-jó

aní hu má-l-kó me-lech má-l-chá-jó.

aní hu má-l-kó me-lech má-l-chá-jó.

Szemelvény a Pesti Izr. Hitközség vallásoktatási ügyosztályának kiadásában megjelenő zsidó énekeskönyvből



Herzl Tivadar (1899) Koppay Árpád olajfestménye

Műmelléklet a MULT ÉS JÖVŐ 1941. évi augusztusi számához

DR. KOHN ZOLTÁN: AZ IMIT ÚJ BIBLIÁJA

A nagy világégés kellős közepén, 1941. tavaszán a magyar-zsidó kultúra fölbecsülhetetlen értékkel gazdagodott. Megjelent az *Izraelita Magyar Irodalmi Társulat* (IMIT) kiadásában az angol birodalmi főrabbinak, dr. J. H. Hertznek a magyar közönség számára átdolgozott *Pentateuchusa*. Ez az irodalmi esemény messze túlnő a szokványos kereteken. Nemcsak az időpont növeli jelentőségét, hanem maga a tény önértéke is átlagon felüli. Van valami intő sorsszerűség abban, hogy a fegyverek rémítő zajában, a föld népeinek apokaliptikus méretű mérkőzésének vérzivatarában lát napvilágot a szeretet és az emberi szolidaritás eszméjét hirdető mózesi Ötkönyv: minden vallásos hit és meggyőződés messzi ősidőkben írásba foglalt és máig meg nem haladott alapvetése.

De túl a végzetszerű időponton és túl a jelen komor pillanatán ez a nagyszerű és önzetlen irodalmi vállalkozás önmagában és önmagáért is páratlan gazdagodását jelenti a magyar-zsidó literatúrának.

Egy emberöltővel ezelőtt, a századforduló táján jelent meg tudós férfiak közreműködésével a mesterségbeli szakemberek: papok, tanítók számára az első magyarnyelvű IMIT-biblia. Majd tíz esztendővel később az ifjúság és a család Bibliája is sajtó alá került. Most pedig Mózes Ötkönyvével ajándékozta meg a magyar-zsidó irodalom hivatott testülete a művelt magyar-zsidó nagyközönséget. Ez a sorrend is mutatja, hogy milyen tudatos tervszerűséggel óhajtotta növelni a Bibliaolvasók táborát az IMIT. Ráeszmélt arra a kétségtelen tényre, hogy a művelt zsidó közönség régóta nélkülöz egy olyan Bibliát, amely fejlett kulturális igényeit minden tekintetben kielégíti. Nemcsak megfelelő fordítás, hanem kor- és időszerű biblia-magyarázat szükséges ahhoz, hogy a héber műveltség tekintetében elhanyagolt magyar-zsidó középosztály közelebb kerüljön a szent szöveg mérhetetlenül gazdag szellemi kincseihez. Ezt a célt vélte elérni az IMIT most megjelent Bibliájával. És valóban minden tekintetben jól választott, amikor az angol nyelven megjelent Biblia átültetésével pótolta ezt a sok évtizedes hiányt.

A művelt nagyközönség ebben a Bibliában egy olyan gyakorlati kézikönyvet kapott, amely minden vonatkozásban kielégíti a vallásos, hitbeli szükségleteit. És éppen ebben áll a Biblia tulajdonképpeni jelentősége. Nem a régi, stílárís szempontból sok tekintetben kifogásolható fordítást frissítette föl, dolgozta át a szerkesztő-bizottság, hanem egészben véve újat és eredetit adott, mégpedig nemcsak az élettől elvonatkoztatott és tisztán tudományos elmélyedés és kutatás céljait szolgáló, zártlevegőű, szolgai átültetést, hanem friss és eleven, népszerűen és közérthetően világos és szabatos magyarázatát is az eredeti szövegnek. És ami mindennél jelentősebb a Bibliával kapcsolatos valamennyi régi és régi vitára alkalmat adó probléma megvilágításával, a magyarázó jegyzetek beiktatásával, mintegy modern olvasmánná varázsolta a szent szöveget. De e munka közben egy pillanatra sem tévesztette szem elől a praktikus szempontot, amely döntő módon érvényesült itt. Már az eredeti koncepció is a praktikum jegyében fogant, amikor nem az egész Bibliát, hanem csak Mózes Ötkönyvét, azaz a szombat-ról-szombatra forra kerülő heti olvasmányok s ez olvasmányokhoz kapcsolt hagyományos prófétai lektciók szövegét adta közre a szerző, megfelelő fordítás és magyarázat kíséretében. Nyilván az a szempont lebegett lelki szeme előtt, hogy a zsidóság élő-eleven vallásos érzésvilágának az elmélyítését, hitbeli meggyőződésének megerősítését csak a gyakorlati talajából felfakadó szükséglet kielégítésével érheti el. A Biblia pedig mint a gyakorlati vallásosság kézikönyve elsősorban a mózesi Ötkönyvet jelenti. De a praktikus vallásos életszemlélet tükröződik a szöveg-magyarázatokban is. Nem egyhelyütt találunk idézeteket a mindennapos imáinkból és imádságunkká vált zsoltárainkból. Egy művelt lélek fenkölt hitének a manifesztációja a kommentár és a magyarázó jegyzetek minden szava. A hit és a tudás csodálatos harmóniában olvad itt össze. A legrégebbi hagyományos felfogás minden ellentmondás és erőszakos belemagyarázás nél-

kül ölelkezik össze a legmodernebb tudományos állásfoglalással: *Rasi* és *Abarbanel*, *S. R. Hirsch* és *Zunz*, *Luzzatto* és *Mendelssohn*, *Delitzsch* és *Driver*, *G. F. Moore* és *G. A. Smith*, a *Midras* és a *Talmud* bölcseseinek szövegkritikai megjegyzései fonódnak itt szoros egységbe. És abban sincs semmi csodálatos, sem kivetni való, hogy egyetlen fejezetben a szent szövegért hittel harcoló nem-zsidó tudósok: *Gunkel* és *Stanley* együtt oltalmazzák a mózesi Ötkönyv hitelét és múlthatatlan értékét a *Beresith Rabba* bölcsével. (I. k. 109—111. l.). De a szerző vallási meggyőződését nem az elfogult, kritikátlan, szűklátókörű, vasabroncsos konzervatizmus fűti, hanem a tudományosan művelt, sokoldalú és rendszerető értelem, amely a dolgok összefüggését nem részletező, hanem egyetemesítő álláspontból szemléli. Jól megfigyelhető ez a teremtésről írott kritikai megjegyzéseiben (I. k. 52—60 l.), amikor megállapítja, hogy a vallás alapvető igazságai és a természettudomány bebizonyított tényei között valójában nincs ellentét, mihelyt a vallás és természettudomány felismerik területük igazi határait. De hitének monumentális erejét még elevenebben szemlélteti az a tüneményes küzdelem, amellyel a tulzó biblia-kritika álláspontját szedi ízekre és sújtja agyon. (I. k. 104—109, II. k. 104—107. III. k. 42—49). Ám a modern tudomány eredményeit akkor hasznosítja a legjobban, amikor a szent szöveg történeti hitelének igazolására felvonultatja a biblia-kritika alaptalan észköltészetének igazolhatatlan, bizonyíthatatlan, avult tételeivel szemben a legújabb ásatások mindennél beszédesebb, kézzelfogható tényeit: a Nílus és az Eufrates völgyének írott köveit, Palesztina és Kisázsia regélő tégláit. Ezekkel szemben térdre kényszerül az imbolyogva ágaskodó emberi értelem és görcsösen kap a Tóra szent bizonyosságára után.

Ezzel a bizonyosság-érzésével ajándékozta meg az IMIT a művelt magyar-zsidó társadalmat, amikor nagy áldozatok árán megjelentette a tartalomhoz méltó kivitelben *J. H. Hertz* Tóráját. A zsidó kultúra szeretetéből fakadó, szinte emberfölötti akaraterő grandiózus erőfeszítésére vall az új Bibliának manapság való megjelentetése. Hála és köszönet jár érte az IMIT vezetőségének, elsősorban a zsidó tudomány igaz szeretetétől áthatott elnökének: *Wertheimer* Adolfnak és a magyar kiadás hivatott szerkesztőinek: dr. *Hevesi* Simon, dr. *Guttman* Mihály, dr. *Balassa* József, dr. *Löwinger* Sámuel és dr. *Guttman* Henrik professzoroknak.

A művelt magyar-zsidó közvélemény bizonyára jelentőségéhez mértén tünteti ki érdeklődésével az új IMIT-bibliát. És e vészterhes napokban az örök eszmék e kiapadhatatlan kutforrásából merít vigaszt és enyhülést, reményt a jövőre.

A BLAU LAJOS ZSIDÓ TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG emlékkönyvet adott ki dr. *Kúnos* Ignác c. ny. rk. egyetemi tanár tiszteletére abból az alkalomból, hogy befejezte századik félévét a budapesti Tudományegyetemen. Az emlékkönyvet f. hó 6-án nyújtotta át *Teszler* Herman, a Társaság elnöke, megleghangú beszéd kíséretében. A Társaság képviselőjében jelen volt még dr. *Schindler* József és *Neumann* György. Dr. *Kúnos* barátai és tisztelői közül megjelentek: dr. *Munkácsi* Ernőné, dr. *Balassa* József, dr. *Szemerere* Samu, dr. *Fuchs* D. Rafael és dr. *Kertész* Manó. Távolmaradásukat kimentették: *Breszlauer* Artur és dr. *Blau* György, a Társaság tiszteletbeli tagjai, valamint dr. *Csergő* Hugó. A tudós professzor meghatott hangon köszönte meg az emlékkönyvet, amelynek cikkeket a legfiatalabb tanítványai írták.

HITOKTATÓ-RABBI-VÁLASZTÁS. A tatai izr. hitközség képviselőtestülete június 15-én megtartott közgyűlésén az anyakönyvvezető-rabbi állás mellett rendszeresített hitoktató-rabbi állást szervezett, melyre a hitközségnél 1941. február óta helyettesként működő dr. *Rosenthal* László okl. rabbit egyhangúlag megválasztotta.

ABÁDI IMRE: BÚCSÚ A MAGGIDTÓL

— EGY NAGY ZSIDÓ SZOBRÁSZ ÉLETÉBŐL —

A ragyogó fekete batár, amely első faragványát röpitette a siker felé, eltűnt a fasorban és a fiatal, alig 18 éves *Antokolsky*, nem is sejtve, hogy már elindult a világsikerig vezető úton, lengő tuncsével, széles, fekete kalapjában, száz rubellel, meg a nagyherceg névjegyével a kezében még mindig ott állt zavarával küzdve és hitetlenül bámulva a batár után. Mikor már semmit se látott belőle, először is a névjegyet emelte a szeméhez. Korona van rajta és alatta díszes cyrill-betűkkel a név: *Golicyn Mihailovits Sándor* Nagyherceg.

— Tehát ő volt az...

Eddig csak annyit tudott róla, hogy birtokai tíz község határára terjednek ki.

— Tehát ez az... *Golicyn...Mihailovits... Sándor... Nagyherceg...* — ismételte megilletődve és még mindig mereven állt a pad mellett, a fasor kanyarulata felé bámulva, mint egy elvarázsoltt:

— Higyjek a szememnek?... Higyjek a fülemnek?... Hogy is mondta csak, amikor a cseresznye-faragványt megnézte?... „Maga nem talmudista, maga nem rabbi, maga egy művész... egy nagy művész...” Nem volt-e tréfálkozó kedvében? Már hogy lett volna! Hiszen száz rubelt adott. Nem, nem, száz rubelt még egy nagyherceg se dob ki tréfából... Nem bizony. Egy nagyherceg nem űzhet rossz tréfát... De egy nagyhercegnek adott ígéretet se lehet ám megszegni... Ez bizonyos... De mit mondjak a maggidnak?...

Ez a kérdés állandóan visszatért hozzá, önfegyelemre, ezer tiltó szabályra nevelt lelkületének egyre fokozódó zajlása közben. Száz meg száz fordulat kavargott ebben a friss, még sohasem érzett lelki zajlásban. Száz meg száz ismerős ijedt, kérdő arca tekintett rá, az ismeretlen nagyváros, egy új életrend, sohse látott emberek, száz kétség, száz lehetőség felcsillanása.

De a szíve világában más képek, egészen más érzések kavargtak. Az anyja iránti áhítatos fiúi szeretete, az anyja, *Eszter bat Lea képe*, lenyűgözően mély, fekete fényében is meleg és elbűvölően szép, angyali szentséget és jószágot árasztó nagy szemével, ahogy a gyertyaáldás közben azokat lehúnyja egy percre, ahogy olvassa velük a *Cene Renet* és feltekint belőle:

— Akarsz valamit, fiam? Meg van veled a rabbi elégedve? *Biszte epesz josor vechorüc, mein Kind?*...

Ezeknek a szavaknak a hatását érezte, már az anyja arcát és tekintetét látta, amikor át fogja neki nyújtani a szárrubelest, hogy enyhítsen a gondjain és mintha hallaná:

— *Mit emeszdigen Weg, mein Kind, jaaa?*

És ha ez az első kísérlete ilyen sokat ér — villant föl benne — mennyit fognak hozni a későbbi faragványai? Vehet majd az anyjának posztócipőt, hogy sohse fázzanak érzékeny lábai. De mit mondjon a maggidnak?

Így játszottak vele a szív és az értelem hullámai: hol az anyja alakja a gyermeki szeretet glóriájával került fölébe a maggid tekintélyének, a szellemnek, amely körüllegte, amelybe gyökeret eresztett a lelke minden szálával, — hol pedig a maggid lenyűgöző alakja kerekedett felül.

*

A maggid mikor *Antokolsky* benyitott, éppen egy félóra alvást engedélyezett magának tanulás közben, de csak úgy, a fejét az asztalra hajtva, a nyitott *Misna* mellett, amelyet erre a kis időre letakart. *Antokolsky* várakozott. Mikor a maggid fölnyitotta szemét, hogy folytassa a szent szellemi tornát, ott, ahol abbahagyta, megpillantván a fiatal jesivakerülőt, rászólt:

— Hol jársz napok óta? Mi van veled, fiam?

Erre elmondott a maggidnak mindent:

— A piacon a napokban gyönyörű cseresznyét láttam. Vettem belőle és kimentem a városi parkba, hogy ott egy padon elfogyaszthassam. Az utolsó szemeknél, magam se

tudom, miért, az az ötletem támadt, hogy az egyik cseresznyepárt és a rajta lévő leveleket kifaragom magamnak a szép és jóízű cseresznye emlékére. Letörtem egy vastag faágat és faragni kezdtem. Mikor éppen elkészült, arra sétált a hintója után egy elegáns úr, megnézte a faragványt, nagyon tetszett neki. Buzdított, hogy menjek Pétervárra, adott a faragványért száz rubelt, meg a névjegyet is ideadta, tessék.

A maggid nyugodtan, közbeszólás nélkül hallgatta végig a történetet, megnézte a névjegyet is, aztán nagyot sóhajtván, jobbra-balra ingatva a fejét és héberül ejtve ki a *sátán* nevét, így kezdte:

— Hja, ja! Der *Szoton*... a legkülönbözőbb módon, a legraffináltabb eszközökkel kísérti meg és ostromolja az embert állandóan, hogy felébressze az emberben a *jécer ha-rát* (a rossz indulatot). De az ember azért sanyargatja a testét, azért bőjtől, azért nem pillant semmi olyanra, amit a sátán csábító mosollyal kínál és azért edzi a lelkét szent tanokkal, hogy lelkileg erősebb legyen a rossz ösztönöknél és ellenállhasson a kísértéseknek. Mert az egyik botlás a másikba sodorja bele az embert. Ha te elég erős lettél volna és az első kísértés nem győzedelmeskedett volna rajtad és leküzdötted volna a cseresznye csábítását, amelyről jól tudod, hogy tiltva van nekünk, mert már a virágjában ott hordja a tisztátalan féreg parányi petéjét — hiszen éppen emiatt nem ültették apáink ezt a fát Erec Jiszraelben! — ha te ebből a tiltott gyümölcsből nem ettél volna, akkor ezt a bűnt nem követte volna a sátán másik kísértése, hogy nagyon kellemesnek, hogy nagyon szépnek találd ezt a gyümölcsöt és felébredjen benned a másik bűnös vágy, hogy önkezdeddel formálhass olyat és



A 20 éves „Wizo“ ayanóthi iskolájából. (Shapiro felv.)

ha másból nem lehet, akkor legalább fából faragj hasonlót... De mi van a tízparancsolatban, melyet *Sem baruch hu* a füstölgő és remegő Szinai hegyről hatalmas lángnyelvek között és a sófár egyre erősödő hangjai között hirdette ki Izraelnek? Nagyon jól tudod.

És itt héberül idézte a Bibliát:

— *Lo taasze löcha, feszel... Ne készíts magadnak faragott képet mindarról, ami az égben ott fönt, a földön lent és a vízben, a föld alatt található...*

A maggid itt megállt, sóhajtott egyet és bánatosan ingatta a fejét.

És a szent dilemma kínos, nehéz csendjében halk bátorsággal próbált Antokolsky védekezni.

— Nem kereskedik-e a maggid sógora, Salme Léb Hirsch, akinek üveg- és porcellánüzlete van a piactéren, szentképekkel, feszületekkel és Mária-szobrokkal is? Holott vallásos életű zsidó, akinek az arcán még nem volt borotváló kés és aki a *sachrisznál* mindig az első a *beszemedrésben*.

A maggid nem jött zavarba.

— Igaz, hogy ő árusítja azokat a dolgokat az üzletében, *de nem ő csinálja!* Te azonban ki is faragod a képet, te képfaragással akarsz foglalkozni.

— A maggid maga idézte előbb a tízparancsolat szövegét, amely azt mondja: *Lo taasze löcha: ne készíts magadnak.* A faragványt én sem magamnak készítettem, hiszen már, mint említettem, el is adtam.

— Igaz, hogy a *Rasi* sem szolgál itt hővebb magyarázattal — felelt a maggid —, ehhez a *pászukhoz* csak a „*feszel*”-t kommentálja: *al sém senifszal* (így nevezi az Írás — mondja Rasi, — mert ki van *faragva*). Tehát inkább azt kell elfogadnunk és megtartanunk, hogy ne csinálj faragott képet: *se magadnak, se másnak...*

A maggid itt elhallgatott. Antokolsky néhány pillanatra lehorgasztott fejjel állt előtte, aztán megszólalt:

— Még lemondhatok a pétervári útról, még visszaterhetek a maggidhoz, mert hiszen még el se indultam. A faragványt a nagyherceg megvette tőlem. Ez egy befejezett adásvételi ügylet, amely további kötelezettséggel nem jár, azt hiszem...

— Azt mondtad, hogy száz rubelt kaptál tőle. Csak nem képzeled, hogy ezt az egész összeget magáért a faragványért adta? Tévedsz. Ezzel az összeggel már az útiköltségedet is fedezni akarta. Ez nyilvánvaló, kedves barátom. A pétervári útról csak úgy mondhatnál le, ha a pénzt visszaküldenéd neki.

— Hogyan küldhetném vissza? Az összeg legnagyobb részét feladtam már anyámnak.

— Akkor menthetetlenül eladtad magadat, fiam!

Antokolsky e pillanatban összecsuklott, mintha az bizonyosodott volna rá, hogy megölt valakit. Fejét leejtette az asztalra és hangosan zokogott. A maggid most leeresztette a hangját és megismételte:

— Menthetetlenül eladtad magadat, fiam! Menned kell... De az a tudat, hogy rögtön anyádra gondoltál, hogy anyád nélkülözésén enyhítettél ezzel a nagy áldozattal, megnyugtathat, mert ez a cselekedeted fel lesz jegyezve a te könyved lapjain javadra. Menj csak, ha a pénzt már nem tudod visszaküldeni. Menj! De ígérd meg, hogy jó zsidó maradsz az idegenek között is, mert jól tudom, hova kerülés, tudom, hogy milyen emberekkel lesz dolgod. Ne feledkezzél meg arról soha, akinek a tehetségedet köszönheted, hogy az egyedül *Hakodajs boruch hü*, a Szent, dícsértessék Ő.

Itt a fejére tette a kezét és halkán megáldotta, majd hangosan hozzátette a zsoltár szavaival:

— *Kaveh el adonaj chazak vöjaaméc libecha vökavéh el adonaj.* Bizzál az Örökkévalóban, légy erős és legyen bátor a szíved, remélj az Örökkévalóban! Menj! Sálom léchem!

— Sálom — viszonozta Antokolsky némileg megenyhülve, miközben megcsókolta a maggid kezét és letörölte a könnyeit.

SÓS ENDRE:

GYERTYÁNLIGET

GELLÉRT KATÓNAK

*Hegyi falu. Sár.
Csend. Sok faház.
Nincs itt sohasem
városi láz.*

*Örökös munka
mindük sorsa;
holnapra sose
marad morzsa.*

*Lassan jön és megy
itt az élet;
lassan mulnak a
napok s évek.*

*Korán sötét van
és mint malom,
lelket őrlne
az unalom.*

*A fali óra
halkan ketyeg;
s nem lármáznak, csak
pimasz legyek.*

*De egyszerre csak,
ó, valahol
valaki csodás
nótát dalol.*

*A magyar, ruszin
és zsidó nép
imával szegi
kis kenyérét.*

*Az esti szél
szép zenét lehel, —
ó, talán az
Isten énekel.*

(1940 őszutóján)

KECSKEMÉTI MÁRIA:

SIÓN LEÁNYAIHOZ

... Sionnak leányai felfuvalkodtak,
felemelt nyakkal járnak és lábokkal
nagy zengést-bongást szereznek...

Ezsaiás próféta III. 17—25.

*Az erdő vadját sok veszélytől megóvja,
hogy köntöse színe a tájjal elvegyül;
nem föltünni: ez békénk legfőbb adója
s ezt csak te nem tudnád valóban egyedül?*

*Te drágakövekkel, skarlátban hivalkodó,
vessed le magadról bűnödnek nyomait,
mert vétked volt sok, sok bajt s kint reánkhozó —
és ami ránkszakadt, még mindig nem tanít?*

*Mert betelt az Idő, újra eljött a kor,
amely kérdőre von és leszámol velünk,
melyben az igaz s a bűnös együtt lakol
és amelyben egy tűz poklában szenvedünk.*

*Úgy érezz, járj, beszélj hát mint a gyászoló,
mossad le kifestett arcod és ajakad,
ne lásson ékesen a téged vádoló, —
hiú díszeidtől te foszd meg önmagad!*

*Öltsd fel az egyszerűség zsákját testedre,
arany s cifra selyem most nem illeti azt
és hintsd a bánat hamuját fejedre,
oly fájdalomét, amely nem talál vigaszt.*

*Hajbodraid helyett bűnbánat borítsa
homlokod, viseld az Idők súlyos terhét
Zárulj magadba, mint a hajnalvirág,
mely ha jó az éj, becsukja színes kelyhét...*

MOHÁCSI JENŐ: A MAINZI RABBI

Szabolcsi Lajos új elbeszéléskötete

Szabolcsi Lajos műveinek: költeményeknek, novelláknak, regényeknek, színdaraboknak igen nagy a hatásuk. Vannak írásai, amelyek felejthetetlenek. Költeményeit országsszerte szavalják, prózai műveit lelkesen olvassák, színműveit nagy sikerrel játsszák. E versek, novellák és színművek a zsidó örömök és fájdalmak, a zsidó erények és a zsidó sorsok átvetései egy költői síkra.

Szabolcsi legművészebb írásai a csendesek, a halkszavúak. Nekem, bevallom, ezek a legkedvesebbek. Szabolcsi Lajos bizonyára szintén nagyon szereti e műveit, bár tudja róluk, hogy hatásuk nem lehet annyira átütő, mint azoké, amelyekkel fel akarja rázni a tespedő lelkeket.

Új, értékes elbeszéléskötetének, *A mainzi rabbi*-nak kilenc novellája különböző célú és hatású.

A címnovella arról a középkori mainzi rabbiról szól, akihez betör a flandriai gróf, hogy visszavegyen a zsidóktól mindent, amit azok szerinte elraboltak. A rabbi ekkor elmondja neki, hogy a keresztény hit mi mindent vett át a zsidótól. A gróf nem hiszi el, azt mondja, elmegy Rómába és megkérdezi majd a pápát, hogy igaz-e mindaz, amit a vén zsidó mond. Igen ám, de a pápa, amint kiderül, a mainzi rabbi fia.

Az *Öt arany* annak a Felvidékről származó szegény orvostanhallgatónak történetét mondja el, aki Párisban nyomora miatt öngyilkosságot akar elkövetni. Az utolsó pillanatban eszébe jut édesatyjának intelme: ha nagy bajba kerül, vegye elő a talisztát és imádkozzék. Böröndje fenekéről előkotorja most a talisztát, öt aranyat talál benne, amit földhözragadt szegény apja odarejtett. Meg van mentve, leteheti a szigorlatot.

A *Zivatar*-ban az író egy megkapó gyermekkori emléket írja meg, amelyben édesapjának van megrendítő szerepe. A *Legenda 1921-ből* összekapcsolja egy zsidó hősi halott emlékét utolsó királyunk nemes egyéniségével. A *papa archépe* egy rideg vezérigazgató szenvedő emberré válását és kellő magatartását mutatja abban a pillanatban, amikor elhagyja azt a vállalatot, amelyet papája és maga fejlesztett naggyá. A *Kol Nidre* Hubermann Bronislavról szól, a nagy hegedűművész arcáról, amikor eljártssza Beethoven hegedűversenyének azt a tizenöt taktusát, amely a *Kol Nidre* dallama.

Ezek mind kitűnő írói technikával megalkotott kis művek. Hatásuk biztos.

De, szerintem, irodalmi értékben túlmagaslik rajtuk a kötet három írása. Megformálásuk mesteri; halkszavúak, költőiek.

Az első a *Jeruzsálemi történet*. Régi krónikákból való. Salamon király életének utolsó évében Jeruzsálemben egy ékszerész meggyilkolja üzleti vetélytársát és elássa házának pincéjében. A ház megrendül minden héten azon a napon, abban az órában, amikor a gaztett történt. A gyilkos eladja házát, a vevők egymás után túladnak rajta, mert átok fogta. Végül a bölcs királyhoz fordulnak, aki felásatja a pincét és megtalálja a meggyilkoltat. A gyilkos rég elmenekült. De a ház összedült. Az emberek okoskodnak. Ki kellett volna ásni a halottat, máshová elásni, vagy tisztességgel eltemetni, akkor nem dült volna össze a ház. Salamon ezt mondja: — *Nem, gyermekeim, nem lett volna szabad öt megölni!*

Ennyi az egész. De végtelen mélység van benne.

A *Mirákulum* a fehér ruhás tengerjáró rabbi Méirről

szól, aki csónakjával kiköt egy ismeretlen kis adriai szigeten. Két fiút talál ott, akik hajótörésből szakadtak ide és szüleik sírhantját őrzik, nem akarnak visszamenni a rabbi-val a világra. Kérésükre a rabbi megtanítja őket a kaddis-ra. Másnap a rabbi már a tengeren jár, de zajt hall a háta mögött, megfordul, látja a két fiút, ahogy utána fut a tengeren, a hullámokon, akár a pázsiton. Elfelejtették a halotti imát, futottak a szavak után, a rabbi után. A rabbi feláll csónakjában, mellette, a tengeren, áll a két ifjú. A rabbi megtanítja őket újból az imára, erre átölelve egymást, visszaindulnak a hullámokon a szigetre.

Gyönyörű *A váltó* is. A gettóbeli reb Eizik elmegy a szent paphoz és panaszt emel a Mindenható ellen, mert nem volt jó hozzá. Most leányát kellene férjhezadni, de nincs mihől. A pap tárgyalást rendel el Isten ellen, aki mindenütt jelen van, tehát ezen a tárgyaláson is A szent pap hosszú hallgatás után kinyilvánítja, hogy Eizik a pert megnyerte. A Mindenható tartozik neki háromszáz rubelt fizetni. Erről a pap írást ad, váltót, Isten váltóját. Erre a váltóra a falubeli zsidóság Eiziknek hitelez. Az esküvőn, amelyet a szent pap maga végez, az a csoda történik, hogy Eizik udvarának földjében kincset találnak.

Ezek az elbeszélések a legnemesebb zsidó mondananyagból vannak szöve. Bennük nyilvánul meg legszebben Szabolcsi Lajos írásművészete, amely bizonyára még sok értékkel fogja megajándékozni a magyar zsidó irodalmat.



Petach-Tikva községi választásának pillanatsfelvétele. A nők a „WIZO” kezdeményezésére külön listára szavaztak, hogy minél több női hellyel biztosítsák a női szociális munkát a városban.

KOREIN DEZSŐ: SZOMBATHELYI JÓ IDŐKBŐL

Mikor még régi pátriámban Szombathelyen laktam, abban a kitüntetésben volt részem, hogy *Széll Kálmán* akkori miniszterelnök bizalmával tisztelt meg. Gyakran áthivatott a Vas megyei Kaszinóba, amelynek elnöke volt és kihivatott rátóti kuriájára valami megbeszélésre, vagy megbízatásra. A közlekedés igen kényelmes volt, mert a miniszterelnök utasítására a gyorsvonatok egy percre megálltak Rátóton is. Egy ízben telefonhívásra Rátótra utaztam. A kastély előcsarnokában kedvesen fogadott a kegyelmes asszony azzal, hogy férje már vár a parkban. A válogatott fenyőfákkal teleültetett pompás parkban ült a kegyelmes úr egy kis padon, körülötte festékes dobozok, előtte egy faváz, amelyet szorgalmasan és szakszerűen csetelt. A kölcsönös üdvözlések után megkérdeztem:

— Mit dolgozik itt a kegyelmes úr?

— Ezt a falovat festem kis unokám, Bernrieder Lacika részére. — Mire én a következőket válaszoltam:

— Kegyelmes Uram, ne vegye hízelgésnek ha ez alkalommal egy bibliai hasonlattal élek. Mózesről azt mondja az írás: „*És leszállt Mózes a hegyről a néphez*”. *Mózes nagysága abban is megnyilvánult, hogy nemcsak a legfelsőbb régiókban, Szináj hegyormán képviselte Isten előtt népét, hanem onnan le is szállt a néphez, azaz mindkét oldalon megállta helyét.* Magyarország hatalmas kormányelnöke leszáll a budai palotából ide a parkba és egy padon ülve elkészíti kis unokájának falovaeskáját. Ez a tulajdonképeni nagyság!

Látható tetszéssel, mosolyogva hallgatta *Széll Kálmán* bibliai hasonlatomat.

*

Rabbiválasztás előtt állott a szombathelyi orth. hitközség. Ez nem oly egyszerű dolog, mert az orthodox papok nem szívesen mennek próbaszónoklatra, azt méltóságukon alulinak tartják. Orth. rabbijaink tudvalevőleg, igen helyesen, nem a szónoklatra helyezik a fősúlyt, hanem a példaadó, vallásos életmódra és a Tóratanulásra; az alapos zsidó tudásra. Egy nyugatmagyarországi kiváló főrabbit kértünk fel próbaszónoklatra, amit az visszautasított és ehelyett a hitközségi rabbibizottság háromtagú küldöttsége találkozott vele Pozsonyban, hogy személyét megismerhesse. A küldöttség egyik tagja *Reb Amrom Deutsch* z. l., ritka becsületességű, régi vágású lamdon, K'száv Szajfértanítvány volt. Ebédre mentünk egy ottani vendéglőbe és *Reb Amromnak* az almásrétes annyira ízlett, hogy egy második adagot is rendelt. Tréfásan megjegyeztem:

— Ez nem járja, kedves *Reb Amrom*, ez az ebéd a hitközség számlájára megy és itt bizonytakerékosság volna a helyén...

Rettenetes zavarba jött a kitűnő és lelkiismeretes *Reb Amrom* és azt válaszolta:

— Akkor még egy adag kenyeret eszem...

Könyörögnöm kellett, hogy tréfámat ne vegye komolyan és valósággal rá kellett erőszakolnom az új rétes adagot.

— *Kedves Reb Amrom* — mondám —, *Önnek jó gyomra van, ami rendben is van, mert hitközségi ügyek intézéséhez bizony jó gyomor kell.*

*

Ugyancsak Szombathelyen történt. Egy szép napon beállított hozzám két munkácsi hitsorsos azzal, hogy városunkban akarnak letelepedni és jelentkeztek nálam, a hitközség akkori elnökénél, a hitközség kebelébe való felvételre.

— Ez nem olyan egyszerű, mint Önök gondolják — mondtam —, mert a szembenlevő *Uri Kaszinóba* könnyebben bejuthatnak, mint hitközségünkbe. Alapszabályaink ugyanis csak három évi helybenlakás és megfelelő vallásos életmód folytatása mellett teszik lehetővé, hogy valaki hitközségünk tagja lehessen. Azonban az illetőségi bizonyítványt és iparigazolványt szívesen megszerzem Önöknek... (Boldog akkori idők.)

Ez meg is történt.

Másnap már a két atyafi, hosszú fekete kabátban, az obligát pörge bársony kalapban, pajeszosan, vígan szaladgált a püspöki város utcáin. Egyébként halkereskedéssel foglalkoztak a jövevények.

Letelepedésük utáni héten beállított hozzám a *Széll Kálmán* elnöklete alatt álló Vas megyei Kaszinó igazgatója, egy derék zsentri úriember, az ottani közjegyző. A következő kérdést intézte hozzám:

— Mondd, kedves barátom, miért telepíted ide a galiciánereket? (Már akkor is ez járta.) Erről nagy vita volt tegnap este a kaszinóban és engem kértek meg, hogy vonjalak ezért téged felelősségre.

— Micsoda galiciánereket? — kérdeztem.

— Hát azt a sok lebernyeges zsidót, akik itt tömegesen lótnak-futnak a városban.

— Optikai csalódás ez, kedves *Frici* bátyám. Itt nincsenek galiciánerek, még kevésbé tömegek, csupán két munkácsi kereskedő érkezett városunkba, akik nagy szorgalmukban annyit szaladgálnak, mintha egy egész armádia volna belőlük. Különböző ez a két munkácsi ember, hézagpótló közgazdasági tényező.

— Hát ez micsoda vice? — kérde a kaszinó igazgatója.

— Nem vice ez, *Frici* bátyám! Mi eddig ki voltunk szolgáltatva az itteni egyedüli halkereskedőnek, aki méregdrágán diktálta a halárat. Most pedig ezek az új halasok sokkal olcsóbbak és nagy mennyiségben árusítják a legfrissebb halfajtákat, amiről, ha tetszik, személyesen meg is győződhetsz...

Másnap közösen mentünk a halpiacra. Először a régi haldiktátort kerestük fel, onnan a letelepedett munkácsi halkereskedőkhöz mentünk és közjegyző barátom pompás friss fogast vásárolt sokkal olcsóbb áron az egyik telepésnél, ki a halat udvariasan lakására is szállította.

— No, majd este a kaszinóban beszámolok a hézagpótló gazdasági tényezők áldásos működéséről — mondta mosolyogva az igazgató.

*

Egy fontos ügyben ülésezett a szombathelyi orthodox hitközség előljárósága. A vélemények annyira szétágaztak, hogy valóságos hábeli zűrzavar támadt az előljárósági tagok között. Mellettem ült az ottani kitűnő iskola-igazgató, aki egyúttal a hitközség jegyzői tisztségét is betöltötte.

— Mi lesz itt, elnök úr? — kérde elképedve. — Hiszen ahány előljárósági tag van jelen, annyi különvéleménnyel állunk szemben! Hogyan fogjuk ezt a sokféle elgondolást közös nevezőre hozni?!

— *Ha még csak így állna a helyzet, kedves barátom, nem volna baj, hét véleménnyel még valahogyan csak megbirkózhatnánk. Azonban figyelje csak meg, jegyző uram, lesznek itt néhányan az urak közül, akiknek egy és ugyanazon ügyben három, esetleg még több véleményük is lesz. Ezt már azután bajosan lehet összehangolni.*

Ú J K Ö N Y V E K

HETVEN ÉV A BETEGEK SZOLGÁLATÁBAN

E napokban hagyta el a sajtót az Országos Bikur Cholim Betegeket Gyámolító Egyesület, fennállásának 70 éves jubileuma alkalmából kiadott emlékkönyve. Ez az egyesület, mely a kórházakban fekvő szegénysorsú zsidó betegek ezreit látja el ingyenes rituális koszttal és a szükséges gyógyszerekkel, hét évtizedes munkájáról, célkitűzéseiről számol be a könyv első részében. A Bikur Cholim, mely különösen az utolsó években hallatott igen sokat magáról különböző zsidó akciói révén, az emlékkönyv első részében nagyszerű áttekintést nyújt mindarról, amit a múltban tett a zsidó betegekért és képet ad azokról a tervekről, melyeket a jövőben akar megvalósítani. Már maga a könyvnek ez az első része is megérdemli, hogy mindenki, aki filléreivel a zsidó nyomorúság enyhítéséhez hozzájárul, elolvassa és gyönyörködjen benne, milyen munkakifejtésre képes egy zsidó intézmény, ha valóban szívvel-lélekkel vezetik.

De még ennél is szélesebb érdeklődésre tarthat számot a könyv azok részéről, akik a sablonos cikkeken kívül irodalmi értéket is keresnek benne. A könyv második részében ugyanis hébernyelvű agadikus és halachikus írások mellett rendkívül értékes tudományos cikkek találhatók, amelyek különböző jogi, orvostudományi, bölcséleti és társadalomtudományi problémákkal foglalkoznak olyan behatóan és emellett olyan népszerű formában, hogy ezek a cikkek egyrészt feltétlenül kútfőül szolgálhatnak a tudományos kutatók részére, másfelől élvezetes és népszerű stílusuknál fogva a laikusok érdeklődését is le fogják kötni. Az utolsó évek egyik legszebb kivitelű és legértékesebb zsidó könyve került most piacra, amit mindenkinek el kell olvasni, mert a tudós éppúgy, mint a laikus, a világi műveltséggel bíró ember éppúgy, mint a talmudista meg fogja találni benne azt, amit keres. Az egyesület vezetősége valószínűleg az anyagi sikert is szem előtt tartotta, mikor elhatározta ennek az emlékkönyvnek a kiadását és ez a várakozása minden bizonnyal valóra is válik majd, mert hiszen a könyv jóvedelmét a szegénysorsú zsidó betegek ápolására fordítják. Mi azonban még ennél is nagyobb erkölcsi sikert jósolunk a műnek, mert tartalmánál, kivitelénél fogva becsületesen meg is érdemli.*

* Megrendelhető az Országos Bikur Cholim Egyesületnél Budapest, VI., Deseffy-u. 23.

BARRABÁS TIBOR: „HÉT NOVELLA“, „ESZTERKE“. Barrabás Tibor kopogtat az olvasóközönség ajtaján, két vékony kötetel. De a két kötet mögött ott érzik a fiatal író sok-sok el nem mondott mondanivalója. Egyes novellái valósággal magukkal ragadják az olvasót. A „Pesti legenda“, például! Micsoda könnyed fölény, mennyi

halk rezignáció és derűs irónia... És a történelmi elbeszélései! „A császár“, ez a megható zsidó Napoleon-legenda! Milyen bölcs, milyen fölénys és mégis milyen mértéktartó! Az író keze egyformán forogtatja a tollat, amikor melegszívű gettótörténetet beszél el (Eszterke) vagy pedig amikor világtörténelmet idéző témához nyúl (Az igazi Shylock).

Széles skála, nagy műveltség, gördülékeny stílus és meleg, érző zsidó szív. Ez Barrabás Tibor! Janovics Sándor

MEZEY BÉLA: ŐSÖK ÉS HŐSÖK. Tehetséges, vérbeli zsidó író mutatkozik be ezekben a chászid történetekben, drámai jelenetekben, elbeszélésekben. Az erdélyi zsidó irodalom sajátos íze van ezekben az írásokban. Chászid történetei lélekbemarkolóak, a két drámai jelenet pedig klaszikus magasságokba emelkedik. A „Kaiszel Hamáároví“ a zsidó sors nagy kérdésének, a nagy „miért“-nek felvetése kapcsán a zsidó élet élményvilágának apoteózisa. A „Két vándor“ a zsidó sors egységének, a korok azonosságának tükrözése.

Aki ezeket az írásokat megírta, annak mélyről jövő mondanivalói vannak a zsidóságról.
dr. m. e.

DR. REICH BÉLA: TÁBORHELY, SZÁLLÁSHELY... E kis füzetben a jászberényi főrabbi adja közre a munkatáborban elmondott néhány beszédét. Mondanivalóinak komolysága, érzéseinek mélysége, formájának külső szépsége és emelkedettsége nemcsak a hallgató hívők zsidó érzését, vallásosságát erősítette az élő szó varázsával, de hivatva lehet ugyanazt a nemes szolgálatot az olvasók széles táborában is megtenni. Az értékes füzethez Fábrián Béla írt közvetlen, meglehangú előszót.
dr. Soltész Elek

*

Barrabás Tibor novellái, Mezey Béla: Ősök és hősök, Szabolcsi Lajos elbeszélései és minden zsidó könyv kapható Gondos Sándor modern zsidó könyvkereskedésében, VI., Andrassy-út 53. Telefon: 425—828.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS. A Pesti Izraelita Hitközség V-a Ifjúsági Csoportja pályázatot hirdet: zsidó tárgyú és szellemű 1. vers, 2. elbeszélés, 3. drámai jelenet (színdarab) megírására. Pályázhat minden zsidó ifjú nemre való tekintet nélkül. A pályamunkákat legkésőbb 1941. augusztus 20-ig kell postán vagy személyesen eljuttatni a csoport vezetőségéhez. (Budapest, V., Hollán-u. 21-b. V-a ifj. csoport). Minden pályamunkát széles margókkal, ritka sorokban le kell gépeltetni és a papírnak csak egyik oldalán lehet írni. A pályázat jelígyes, a szerző nevét zárt borítékban tartozik feltüntetni. A pályázat eredményét a csoport vezetősége 1941. október 22-én hirdeti ki. A legjobb munkákat a csoport a bírálóbizottság (Várnai Zseni, Zsolt Béla és dr. Szabolcsi Lajos) javaslata szerint fogja jutalmazni és az előadásra alkalmas műveket (jelenet, színdarab, vers, stb.) előadásainak lehetőséghez képest műsorra tűzi.

Előjegyzéseket az 1941-42. iskolaévre elfogad az

Angol-Magyar Leánynevelő Dr. B.-né Krausz Hilda internátusa

Budapest, XIV. Hermina-út 3 Telefon: 496-313

Az Abonyi-utcai zsidó gimnázium és ipariskola, valamint egyéb iskolák közvetlen közelében.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben
változatos, finom menü mérsékelt árban. Lakodalmakat vállal
elsőrendű kivitelben. Erdélyiek és felvidékiek találkozóhelye.

BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 4-B. TELEFON: 123-843

KRÓNKA ÉS SZEMLE

„JUDA MAKKÁBI“, HÄNDEL-ORATÓRIUMA AZ OMIKE TEMPLOMI HANGVERSENYÉN. Az oratórium a leg-egyetemesebb zenei nagyműfaj: epikum, lira és dráma egybe-olvasdása magasabb műfaji egységgé. Predesztinált csúcscso-
 tásait *Händel*ben éri el a műfaj, aki a hősi és idilli világban egyaránt otthon van, az egyetemes művészet egyik legro-
 busztusabb drámai lángelméje és a Könyv szellemének hal-
 latlan erejű és hűségű művészi idézője. Tizenhat oratóriu-
 mának veszi nagyszerű anyagát a Bibliából, szinte végig ki-
 séri bennük a zsidóság biblikus történetét és az áhítatnak
 a művészi szépségnek kimeríthetetlen forrásait nyitja meg.

AZ OMIKE MŰVÉSZAKCIÓ hivatást teljesít, amikor most már második éve a Templom ünnepi keretébe állítja ennek a monumentális szellemnek egy-egy bibliai oratóriu-
 mát. Az idén a Makkabeusok szabadságharcának apothé-
 zisa, a „Juda Makkábi“ volt soron, a legnagyobb händeli al-
 kotások egyike, a szellem grandiózus emelkedettségében, az
 invenció kifogyhatatlan bőségében, a kórusok népművelő,
 sodróerejű freskóival, az áriák gazdag színezésű, minden ér-
 zelmi területet betöltő remekeivel. Händel hódító alapter-
 mészete, plaszticitást kereső, térformáló művészete szinte
 megköveteli a nagy termet, a hatalmas boltozatot, melyet
 páratlan zengéssel, a természetes pátosz erejével tölt meg.

AZ OMIKE kiváló együtteseit jelentősen felerősítette ez alkalomra, de különösen énekkarát fokozta grandiózus hatásúvá, vendégül hívta meg a *Szombathelyi Collegium Musicum* teljes kórusát, amely az elmúlt évben ugyanebben a műben Szombathelyen mutatta meg impozáns tudását. Ezek az egyesületek hibátlan munkát nyújtottak pontosságban, hangszépségben, fegyelmességben, de elsősorban a mű szelleme iránti alázatukban. Ugyanezek az erények emelték ki a magánénekesek teljesítményét is: *Fehér Pál* tenorja a címszerepben színes szárnyalásával, *Ernster Dezső* fejedelmi orgánuma a főpap alakjában, *Pogány Zsuzsa* gyöngéd szopránja és *Rózsa Vera* bűgő altja méltó megszó-
 laltatói a händeli remeknek, akikhez kitűnő tudással csat-
 lakozott *Weiner György* a hírnök szólambában és *Dános Méda* a csembaló-szólambában. Minden elismerésünk a nagy-
 tehetségű fiatal karnagyé, *Weiner Lászlóé*, aki a nagy mű-
 vet betanította és vezényelte a részletek gazdag árnyalásával, az egész összefogó, kifejező felépítésével. Az este csil-
 ló pontja volt a kitűnő gyermekek.

A templomi hangverseny, melynek jelentőségét dr. *Hevensi Simon* betegsége folytán *Ribáry Géza* elnök méltatta bevezetőleg emelkedett szavakban, méltó betetőzője volt a művészakció ezidei gazdag működésének.

Dr. László Zsigmond

A BUDAPESTI AUT. ORTH. IZR. HITKÖZSÉG tiszt-
 újtó választására július hó 3-án került sor.

A választást Klein Márkus választási bizottsági elnök
 vezette, aki a leadott titkos szavazatok után a következő
 eredményt hirdette ki:

Elnök lett óbudai *Freudiger Fülöp*, néhai óbudai Freu-
 diger Ábrahám hitk. elnök méltó fia.

A főváros, de az egész ország orthodox zsidósága is
 pártállásra való tekintet nélkül, megnyugvással vesz tudom-
 mást a választás eredményéről, mert az új elnök egy biz-
 tató és komoly ígéret a jövőre nézve. Rátermettségénél
 fogva minden bizonnal méltóan fogja a rábízott feladato-
 kat megoldani.

Egyhangú választás alapján első alelnök Kahan-Frankl
 Samu, az Orth. Központi Iroda elnöke, második alelnök
 Schreiber W. Sámuel, tanügyi előljáró Klein Márkus, pénz-
 ügyi előljáró Schlesinger Adolf lett. Nagy szótöbbséggel vá-
 lasztották azután meg dr. Deutsch Emil ismert fővárosi
 ügyvédet kultuszügyi előljáróvá, gazdaságügyi előljáró pedig
 Stern Leó vezérigazgató, tekintélyes budapesti nagyvállal-
 kozó lett.

HERZL-EMLEKISTENTISZTELET. *Herzl* Tivadar ha-
 lálának 37. évfordulója alkalmából július 14-én, — tamusz
 20-ának előestéjén — ünnepélyes emlék-istentisztelet folyt
 le a *Hősök templomában*. Az emlékistentiszteleten a hit-
 község részéről dr. *Rosenák Miksa* és dr. *Kahan Niszan* elől-
 járók jelentek meg, a *Pesti Chevra Kadisát* pedig *Lunzer*
Pál elnökhelyettes képviselte. Az emlékistentisztelet folya-
 mán dr. *Groszmann Zsigmond* rabbi tartott mélyenszántó
 emlékbeszédet *Herzl* Tivadarról.

A létszámkorlátozó rendelet következtében az állami
 vagy felekezeti középiskolákban elhelyezkedni nem tudó,
 vagy azokat elhagyni kényszerült zsidó diákok és diák-
 leányok rendelkezésére áll a létszám beteltéig az

UNGVÁRI ZSIDÓ GIMNÁZIUM,

az ország egyre jobban izmosodó, modern zsidó középisko-
 lája. Intenzív héber és angol nyelvtanítás. Vidéki tanulók
 olcsó elhelyezéséről az igazgatóság gondoskodik. Érdeklő-
 dőknek készséggel nyújt felvilágosítást

az Ungvári Zsidó Gimnázium igaz-
 gatósa, Ungvár, Jókai-part 28.

TÖKÉLETES NÉMET-MAGYAR FORDÍTÁST (telefo-
 non rögtönözve is), magasrendű német társalgást, saját író-
 géppel irodai házimunkát, óralevelezést stb. vállal elsőrendű
 munkaerő (hivatásos ujságíró) 358-274.

BOROS JÓZSEF

SIREMLÉKEK nagyraktára kizárólag: Budapest, VII.

DOB-UTCA 2

(Károly-köruti sarokház)

Telefon: 227-096

Modern fedőlapos
virágvázás siremlékek

OLCSÓ
ÁRAK

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vadász-u. 11.

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel igazgató.

Engedélyezve: 20700/1938. XII. M. E. sz. alatt.

Internátus

fiuknak és leányoknak, minden iskolatípus, a zsidó gimnáziumok és ipariskolák közelében, egész és félbentlakással, a városligeti villanegyedben,

XIV., Szabó József-utca 14. Telefón: 227-732.

Ismétlő tanfolyam bejárók részére.

DR. FRENKEL BERNÁT vallástanár zsidó nevelőintézetében

DR. HERZOG MANÓ KAPOSVÁRI FŐRABBI HALÁLA. A kaposvári zsidóság július hó 27-én kísérte utolsó útjára 80-ik életévében elhunyt nagynevű főrabbiját, dr. Herzog Manót. A zsúfolásig megtöltött templomban Öesterreicher Dezső főkantor gyászenéke után elsőnek dr. Büchler Sándor keszthelyi főrabbi búcsúzott az elhunyt pályatárstól. A lánglelkű szónokot, az izzó magyar hazafiaságra nevelő lelkipásztort, a tudóst és irodalmi munkálkodást kifejtő magyar zsidó papot aposztrofálta búcsúzójában. A gyülekezet és intézményeinek gyászát dr. Oszmann Aurél hitk. elnök tolmácsolta. Megkapó képekkel rajzolta meg az elhunyt főrabbi ötvennégyéves pályafutását és az őszinte bánat sirató érzésével mondott köszönetet a hitközség nagy papjának azért az önzetlenül nemes munkálkodásért, amellyel a Chevrát, az iskolát, a Nőegyletet, Krajcáregyletet, Bikur Cholimot, Szeretetházat istápolta, felvirágoztatta. Dr. Winkler Ernő nagykanizsai főrabbi mélyen átérzett, lelkes szavakban mint a IX. községkerület rabbikollégiumának elnökétől és atyai jóbarátjától búcsúzott az elhunyt főpásztortól. Hatalmas gyászoló tömeg kísérte ki a koporsót a temetőbe, ahol dr. Friedmann Hillel dombovári, dr. Löwy Adolf marcali, dr. Berend Béla szigetvári főrabbi, dr. Boros István székesfehérvári, dr. Krémer Móric pécsi rabbik maguk és hitközségük nevében mondtak utolsó Istenhozzátot az utakat jelölő nagy tanítómesternek. Katz József helyettes-rabbi szép hébernyelvű imája és Wiesner Salamon kántor megható „Él mólé rachamim”-ja után elhantolták dr. Herzog Manót, kinek neve és emlékezete örökké élni fog a kaposvári zsidók szívében. Gy.

Klein Sándor fanagykereskedő e napokban Vácon 61 éves korában elhunyt. A megholdogult a szegényeket támogatta és vallásos életet élt. Feleségén kívül gyermekei, valamint rokonai gyászolják.

ELJEGYZÉS

Junger Kató (Ózd) és Hauer Andor tanító (Ózd) jegyesek.

MEGHIVÓ

A Magyarországi Cionista Szervezet mint Szövetkezet, budapesti bej. cég a Cg. 2420—85 sz. végzés utasításai értelmében 1941. augusztus hó 25-én, d. e. 10 órakor Budapesten, VI., Andrássy-út 67. sz. alatt a Magyar Cionista Szövetség helyiségében rendkívüli közgyűlést tart.

Tárgysorozat: 1. Az 1939. évi mérleg- és eredmény-számla megállapítása. 2. Határozathozatal a felmentvény megadása tárgyában.

Budapest, 1941. július 25.

Mérlegszámla: Vagyon: 1. Pénztárcsészet: P 26.74, 2. Hadikölcsön P 40.—, 3. Veszteség egyenleg a múlt évről P 2041.26, 4. Adósok P 2000.—. Összesen: P 4108.—. Teher: Szövetkezeti üzletrészek P 4108.—, összesen P 4108. Budapest, 1940. január 1.

Eredmény-számla: Veszteség: Mérlegnek P 2041.26. összesen P 2041.26. Nyereség: Mérlegtől P 2041.26, összesen P 2041.26, Budapest, 1941. január 1.

Az Igazgatóság. Megvizsgáltuk és helybenhagytuk: A Felügyelő Bizottság.

Üdülő a Svábhegyen

gyermekeknek és felnőtteknek, hatalmas ősparkban, sub-alpin klíma

XII., Melinda-út 14. szám. Telefón.

NAPKÖZI ÜDÜLÉS

Bejáró gyermekeknek kíséret.

MEGHIVÓ

A Magyarországi Cionista Szervezet, mint Szövetkezet, budapesti bej. cég 1941. augusztus hó 25-én de. e. 11 órakor Budapesten, VI., Andrássy-út 67. sz. alatt a Magyar Cionista Szövetség helyiségében tartja évi rendes közgyűlését az 1940. üzletévről.

Tárgysorozat: 1. Az igazgatóság és a felügyelő bizottság jelentése. 2. A zárszámadások megállapítása és a felmentvény megadása. 3. Indítványok.

Budapest, 1941. július 25.

Mérlegszámla: Vagyon: 1. Pénztárcsészet 121.19, 2. Hadikölcsön P 40.—, 3. Adósok P 1373.20, 4. Bizományi készlet P 367.50. 5. Veszteség áthozat előző évekről P 2041.26 fillér, 6. Folyó évi veszteség P 632.35, összesen P 4575.50. Teher: 1. Szövetkezeti üzletrészek P 4208.—, 2. Hitelezők: P 367.50, összesen P 4575.60, Budapest, 1941. január 1.

Eredmény-számla: Veszteség: 1. Adók P 527.60. 2. Költségek P 104.75, összesen P 632.35. Nyereség: Veszteség P 632.35, összesen P 632.35, Budapest, 1941. január 1. Az Igazgatóság. Megvizsgáltuk és helybenhagytuk: A Felügyelő Bizottság.

ÚJ HITTANKÖNYV

jelenik meg a következő tanévre, melyre már most felhívjuk az illetékesek figyelmét. Szerzői dr. Deutsch Adolf, a budapesti orth. izr. hitközség iskoláinak igazgatója és Löwinger Lipót, az orth. izr. polg. iskola hittanára.

Az új hittankönyv hézagpótló és kifejezetten az orth. vezetők kicánságára készült

Szeptemberben csak az első rész (elemi iskolák, felsőbb- és középfokú iskolák első osztálya részére) jelenik meg, a további részek az 1942—43. tanévre kerülnek kiadásra. Előjegyzéseket elfogad és minden információt megad Löwinger Lipót hittanár, Budapest, VII., Dob-utca 35. orth. polgári iskola.

Alakítás, javítás új bundát
jutányosan felelősség mellett készít
Szántó József szücsmester
Budapest VII, Dohány-utca 29

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sirkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Tel. 226-082
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

Ami a szülőket legjobban érdekli
**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**



LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Hajszálak végleges kiirtása villannyal.



Szépségápolás, Szemölcsirtás, Quarz.
Pollák Sarolta kozmetikai intézete,
Andrássy-út 32. I.

Cégem specialitásai (házikezelésre):
„Miracle“ szőrtelenítőszer
vagy „Miracle“ szőkítőko-
nócs.

„Miracle“ krém, szappan,
pouder, rouge, a kozmeti-
ka vívmánya

(Kérjen
prospektust.)

Tanítványképzés

F Ü R T H

lakástakarító- és lévegirtó vállalat

Budapest, V, Csáky-utca 7. II. em.

Telefon: 1-244-55

Lelkiismeretes munka

Prima referenciák

**Üvegtetőcserép
és Eternit**

szabványméretű
drótbetétes üveg

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29.

ÜVEGHÁZ

Telefon 110-114*

Elegáns

**CSECSEMŐ-
KELENGYÉK**

SZÉKELY JENŐ
PETŐFI SÁNDOR-UTCA 9

Aktuális!
Most jelent meg!

Endrei Ferenc:
SABUR KIRÁLY

Mindenkinek el kell olvasnia!

RAKTÁRON LEVŐ

síremlékek
mélyen leszállított áron
Lőwy-nél Budán

II., Fő-utca 79 (Pálffy-tér mellett)
Telefon: 35-15-81

Mindent megtalál nyolc házban levő
raktárainkban

Használt és új

iroda
lakás
antik

BUTOR

vétel
eladás
csere
köcsönzés

Csillárok, műtárgyak * Perzsa-torontáli szőnyegek
Kombinált szobakülönlegességek

Áruházi rendszer

UNIVERSAL VII, Wesselényi-u. 8.
Telefon: 137-842, 135-869

tökéletes

KLISÉ

König és Bayer

WESSELÉNYI-U. ES ALMÁSSY-TÉR SAROK
VILCSÉNGERY-UTCA 4.

T: 135-991